

Workshop: Het begeleiden van (jong)volwassenen met NLD in de werksituatie

Lia Charité

Oktober 2009

Tekening “kat zonder staart” in hoofdstuk 2: Jeanne de Gooijer

Tekening “werken in de kantine” op voorblad: Gerrit Muller

*praktijk voor
psychosociale therapie*
Lia Charité

Notenboom 6
5682 HZ Best
0499 398302
gaudisite@gmail.com
gaudisite.nl/LiaCharite

Inhoudsopgave

Introductie	5
1. Wat is NLD	7
2. Wat zijn de kenmerken van NLD	11
3. Waar lopen volwassenen met NLD tegen aan	19
4. Het begeleiden van mensen met NLD op de werkvloer	31
5. Het kiezen van een opleiding en / of beroep	35
Dankwoord	45
Boekenlijst	47
Verwijzingen	48

Introductie

De workshop zal een beeld opbouwen wat iemand met NLD van kind tot volwassene meemaakt. Als u als begeleider te maken krijgt met een (jong)volwassene met NLD dat u dan kunt begrijpen wat zo iemand heeft meegemaakt en wat er nu in deze persoon mogelijk nog kan spelen. Dit begrip is nodig om goede en passende begeleiding te kunnen geven.

In de workshop maken wij vier stappen: wat is NLD, wat zijn de kenmerken van NLD, waar lopen (jong)volwassenen met NLD tegen aan en als laatste hoe deze mensen in werksituaties begeleid kunnen worden.

Wat is NLD

NLD is een leerstoornis. Mensen met NLD hebben moeite met het verwerken van informatie. Zij hebben een andere manier van leren nodig om zich vaardigheden eigen te maken. De maatschappij is hierop niet ingesteld. Tijdens de workshop zal kort aan de orde komen welke mogelijke oorzaak aan te wijzen is voor het anders functioneren van de hersenen. De Canadese neuropsycholoog Byron Rourke heeft NLD het eerste benoemd en uitgebreid onderzocht. Er zal ook ingegaan worden op de relatie met andere stoornissen zoals het syndroom van Asperger.

Wat zijn de kenmerken van NLD

Mensen met NLD zijn verbaal sterk en auditief georiënteerd. Zij hebben een goed auditief en verbaal geheugen. Dit betekent dat zij primair informatie opnemen door te horen. Zij hebben een zwakker visueel-ruimtelijk inzicht. Zij hebben meer moeite met rekenen, de weg vinden, geografische kaarten lezen, balsporten etc. Een visueel-ruimtelijk inzicht heb je als mens nodig om de wereld om je heen te (ver)kennen en te leren hoe dingen in elkaar steken. Hun verbale sterkte schept hoge verwachtingen. Zij gebruiken hun verbale sterkte om hun beperkingen te compenseren. De fijne- en de grove motoriek en het houden van evenwicht geven problemen. Zij hebben problemen met sociale vaardigheden. Zij zijn onhandig in contact, doordat zij non-verbale signalen niet begrijpen. Als zij non-verbaal gedrag oppikken dan begrijpen zij het vaak verkeerd. Zij hebben moeite met het goed kunnen uitvoeren van de executieve functies zoals plannen, organiseren, overzicht houden en omgaan met tijd.

Mensen met NLD krijgen tijdens hun ontwikkeling onder andere te maken met onbegrip, een laag zelfbeeld, gepest worden, faalangst, verkeerde diagnoses.

Waar lopen volwassenen met NLD tegen aan

Zij verbruiken veel energie om enigszins te kunnen functioneren. Het gevolg hiervan is dat zij snel overbelast zijn en vermoeidheidsklachten krijgen. Zij hebben in hun leven veel met onbegrip en afwijzing te maken gehad. Dit leidt tot (faal)angst, druk en paniek. Er kunnen problemen ontstaan met de werkgever en de collega's, bijvoorbeeld, over hun traagheid. Zij zijn begrensd door de beperkingen die NLD met zich mee brengt, zoals de performale vaardigheden. Het is niet eenvoudig voor hen om goede hulp te vinden. Gevoelens van machteloosheid kunnen ontstaan. Zij kunnen balen van hun stoornis.

Het begeleiden van mensen met NLD op de werkvloer

Mensen met NLD hebben een stap voor stap methode nodig om taken aan te leren. De begeleider moet proberen om angst te reduceren of te voorkomen. De begeleider moet de werkomgeving er bij betrekken. De workshop zal uitgebreid ingaan hoe deze mensen begeleid moeten worden.

Het kiezen van een opleiding en / of beroep

We bekijken welke functies (jong)volwassenen met NLD geneigd zijn te kiezen. We bespreken tegen welke beperkingen zij dan aan kunnen lopen en welke gevechten zij moeten leveren om hun hoofd boven water te houden. Ook bekijken we welke functies de instanties denken dat geschikt zijn voor mensen met NLD. Voor een aantal functies geven we een analyse wat er aan die functies wel en niet past bij iemand met NLD.

Casus

Tijdens de workshop zullen de hoofdstukken regelmatig met een casus worden geïllustreerd. Iedere casus gaat over een cliënt uit mijn praktijk. Ik ben dankbaar dat ik de geanonimiseerde casus van mijn cliënten mag gebruiken.

Oefening

Tijdens de workshop zal er een oefening gedaan worden om zich deze stof eigen te maken.

Hoofdstuk 1. Wat is NLD

NLD is een leerstoornis. Mensen met NLD hebben moeite met het verwerken van informatie.

Manier van Leren:

Mensen met NLD hebben een andere manier van leren nodig om zich vaardigheden eigen te maken. De maatschappij is hierop niet ingesteld.

De rol van de hersenen bij NLD

Een disfunctioneren van de frontale kwabben en de witte stof - de zenuwverbindingen tussen de rechter en de linker hersenhelft en de frontale kwabben.

Vereenvoudigde weergave van het menselijk brein:

Bij een eenvoudig plaatje van de hersenen hebben de linker en de rechter hersenhelft hun eigen functies. De functies van de rechter hersenhelft zijn onder andere het voorstellingsvermogen, het verwerken van visueel-ruimtelijke informatie, begrijpen hoe de wereld om je heen in elkaar steekt (begrip van context), het op waarde schatten van kunst en muziek en het besturen van de linkerhand. Mensen met sterke vaardigheden van de rechter hersenhelft begrijpen snel hoe dingen in elkaar steken en hebben geen verbale of geschreven instructies hiervoor nodig. Wiskunde, begrip van context, lichaamstaal, gezichtsuitdrukkingen en de intonatie van de stem kunnen worden beschouwd als een gebeuren door de rechter hersenhelft. De functies van de linker hersenhelft zijn onder andere de gesproken taal, logica en samenhang, geschreven taal en het besturen van de rechter hand. De linker hersenhelft is het gebied voor taalvaardigheden. Hiermee is het plaatje nog niet af. Zonder hulp of instructie van de rechter hersenhelft mist taal het sociale begrip. Als een rechter hersenhelft niet goed functioneert dan wordt taal een brij van woorden zonder betekenis. De hersenen hebben verbindinglagen van diep in de hersenen tot aan de oppervlakte die alle een functie hebben. De complexe en overlappende functies van de verschillende delen van de hersenen zijn door de ontwikkelingen in de neurologie al in kaart gebracht. Het leren en denken bij de mens gebeurt niet door één hersenhelft. De vele aspecten van leren vindt plaats tussen de twee hersenhelften waarbij ook andere hersengebieden worden betrokken. De frontale kwabben ofwel voorhoofdkwabben vervullen ook nog een centrale rol in het geheel. De frontale kwabben hebben veel taken. Zij zijn verantwoordelijk voor de ontwikkeling van en het houden van toezicht op de verbindingen van stukken informatie tussen andere gebieden van de hersenen. Een belangrijke taak van de frontale kwabben is dat wij in staat zijn om te leren van nieuwe informatie en om hiermee onze kennis te vergroten. De linker en de rechter hersenhelft staan in verbinding met de frontale kwabben. Er wordt van uitgegaan dat NLD niet alleen wordt veroorzaakt door het disfunctioneren van de rechter hersenhelft. Ook de problemen bij kinderen met NLD bij het doorzien van sociale situaties, het integreren van nieuwe informatie en leren van nieuwe ervaringen suggereert een disfunctioneren van de frontale kwabben en de witte stof - de zenuwverbindingen tussen de rechter en de linker hersenhelft en de frontale kwabben.

De Canadese neuropsycholoog Byron Rourke

NLD is voor het eerst beschreven door de Canadese neuropsycholoog Byron Rourke. Rourke beschrijft in zijn boek “Nonverbal Learning Disability: the Syndrome and the Model” (1989) de observaties van een groep kinderen die in een vijftal gebieden tegen beperkingen aanlopen.

- Tactiele waarneming
- Psychomotorische coördinatie
- Visueel-ruimtelijk inzicht
- Nonverbale vaardigheden
- Het kunnen waarderen van niet passende of tegenstrijdige opmerkingen en het begrijpen van grapjes

Daarnaast beschrijft Rourke dat deze kinderen goede verbale vaardigheden en een goed verbaal geheugen hebben. Zij goed zijn in het onthouden van informatie die zij horen.

Het syndroom van Asperger

Rourke vond overigens geen NLD-profielen bij autisten (onderzocht werden autisten met een normale intelligentie) en concludeerde dat autisme en Asperger geen deel uitmaken van hetzelfde spectrum. Er is een ICD 10 definitie van het syndroom van Asperger, die Rourke lijkt te gebruiken. Er is ook een DSM IV definitie die hier in Nederland meer gehanteerd wordt. Deze twee definities verschillen van elkaar:

- De ICD 10 Asperger lijkt een NLD profiel te hebben.
- De DSM IV Asperger is een hoogbegaafde milde autist. Kenmerken: goede performale vaardigheden en minder goed in (vreemde) taal. Goede visueel-ruimtelijke vaardigheden (wiskunde, natuurkunde, etc.). Deze vorm van Asperger komt veel voor bij wetenschappers en techneuten.

Rourke vraagt zich af of de ICD 10 Asperger eigenlijk een NLD'er is. Hij treft veel overeenkomsten met NLD en geen overeenkomsten met hoog functionerende autisten.

Oorzaken voor het ontstaan van (symptomen van) NLD

- Erfelijk: Bij het stellen van de diagnose NLD bij kinderen lijken een aantal ouders en / of familieleden van het kind zich hierin te herkennen.
- Zuurstofgebrek tijdens de geboorte
- Een verwaarloosde schildklier (casus)
- Hersenletsel na een noodlottig ongeval, zoals een verkeersongeval

IQ niveau

NLD komt voor bij alle IQ niveaus. Ook bij mensen met een verstandelijke handicap is het mogelijk om NLD vast te stellen.

Diagnose NLD:

Het diagnosticeren van NLD valt onder het specialisme van de neuropsycholoog die gespecialiseerd is in NLD. Het onderzoek dat door de neuropsycholoog wordt gedaan bestaat uit twee delen: een vragenlijst voor de ouders of volwassene waarbij familieleden ook informatie kunnen aanreiken en een uitgebreide test om vaardigheden en beperkingen in beeld te kunnen brengen.

Mensen met NLD laten in een IQ test vaak een groot verschil zien tussen het verbale IQ (ongeveer 20 punten hoger) en het performale IQ. Dit noemt men ook wel de VP kloof. Daarnaast laten mensen met NLD een groep van kenmerken zien die door bovengenoemde neuropsycholoog moet worden

onderzocht. Een VP kloof kan een aanwijzing zijn voor NLD, maar het kan ook zijn dat er met de cliënt iets anders aan de hand is. Bij een vermoeden van NLD kan een eerste stap zijn om eerst bij de cliënt een IQ test te laten uitvoeren.

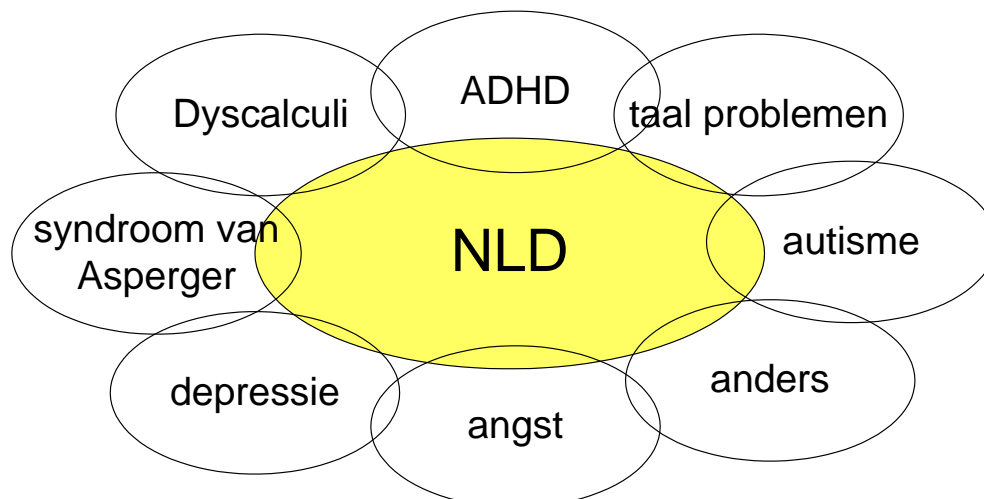
De mens met NLD

Ieder mens is uniek. Ook ieder mens met NLD is uniek. Zij hebben ieder hun eigen persoonlijkheid. Wat de ene mens met NLD niet kan, zoals het zien van gezichten, is voor een ander mens met NLD goed te observeren. Het is van belang voor de begeleiding van kinderen en (jong)volwassenen dat er van ieder individu een eigen beeld wordt gevormd.

NLD in combinatie met andere stoornissen

Er zijn mensen die alleen NLD hebben. NLD kan ook samengaan met andere ontwikkelingsstoornissen, zoals AD(H)D, Stoornissen in het autistisch spectrum, zoals het syndroom van Asperger, PDD-NOS, Gilles de la Tourette, ziekte van Turner.

Het volgende plaatje, de bollenplaat, laat zien dat NLD een overlap kan hebben met andere diagnoses die afkomstig zijn uit andere disciplines, zoals de kinderpsychiatrie, de neurologie of de medische erfelijkheidsleer. (2)

from: "Als je kind NLD heeft", Karl Baert and Gudrun Vanderbecke

Figuur 1 Overlap van NLD met verschillende stoornissen

Diagnose van NLD voor de jaren '70

Hoe ging het met de kinderen en (jong)volwassenen voor deze periode? Mogelijk kregen zij een ander etiket voor hun problemen, zoals:

- Dyslexie
- Dyscalculie
- MBD
- ADHD / ADD
- Autisme
- Dyspraxie (DCD)
- Lui

Hoofdstuk 2. Belangrijkste kenmerken van NLD

Casus

Een moeder vertelt over haar kind:

Onderstaande tekst is een bewerking van het artikel "Een nieuw etiket" door Alette van Doggenaar, gepubliceerd in het NRC Handelsblad van zaterdag 9 april 2005, bijlage Wetenschap en Onderwijs

Als baby was hij heel onrustig, hij huilde veel en hij sliep slecht. Het bleek een jongetje van uitersten en hij kon sterk wisselende stemmingen hebben. Hij ontwikkelde zich ook niet helemaal zoals verwacht. Hij begon wel iets te doen met een potlood, maar tot tekenen is het niet gekomen. Puzzelen deed hij nooit. Je denkt dan dat hij dit niet leuk vindt, maar later kom je er achter dat hij er te veel moeite mee heeft. Op school liep het niet lekker. Hij was snel op zijn tenen getrapt. Ook zijn motorische vaardigheden lieten te wensen over. In overleg is besloten om hem groep 2 over te laten doen. Ook tijdens dat jaar bleven de problemen groot. We hebben een tijdje gedacht dat hij misschien wel ADHD had, maar dat was het niet. De school dacht weer aan een taalprobleem, maar de logopediste was het daar niet mee eens. Na veel aandringen van onze kant is hij door de schoolbegeleidingsdienst getest en daaruit kwam een IQ-score van 86. Voor mijn gevoel klopte die score niet. Hij is niet verstandelijk beperkt. Hij is juist bijdehand. Uiteindelijk is hij naar het speciaal onderwijs gegaan”.

Toen de moeder informatie kreeg over NLD had ze direct het gevoel dat het over haar zoon ging. Een gespecialiseerde kinderneuropsycholoog gaf haar gelijk.

Volgens de moeder is het fijn dat je een stoornis eindelijk een naam kunt geven. Op school zijn ze er ook blij mee. Ze weten beter hoe ze met je kind om moeten gaan.

Bovengenoemde casus laat zien dat de moeder er van uit gaat dat zij een bijdehand kind heeft. Door zijn verbale vaardigheden zijn de verwachtingen die de moeder van haar kind heeft hoger dan later zal blijken. De moeder denkt dat hij tekenen en puzzelen niet leuk vindt. Hij lijkt problemen met zijn motorische vaardigheden te hebben. Het kind laat ook hyperactief gedrag zien. De moeder denkt aan ADHD. De school denkt aan een taalprobleem, maar de logopediste is het hier niet mee eens. Bij een IQ test blijkt zijn IQ score lager dan gemiddeld.

Zoals straks uit de kenmerken van NLD zal blijken hebben kinderen met NLD goede verbale vaardigheden. Zij zijn goed in het opnemen van taal en in het produceren van taal. Hierdoor scheppen zij hoge verwachtingen bij ouders en docenten. Zij hebben ook problemen met taal. Zij laten beperkingen zien bij de grove- en de fijne motoriek en bij het visueel-ruimtelijk inzicht. Een deel van de kinderen laat hyperactief gedrag zien dat in de puberale fase afneemt. Zij scheppen bij docenten die NLD niet (her)kennen een beeld van een kind dat nog niet rijp is voor een volgende groep.

In bovengenoemde casus is er sprake van een kind met NLD met een lager dan gemiddeld IQ.

Kenmerken:

Auditief:

Mensen met NLD hebben een goed auditief geheugen. Dit betekent dat zij primair informatie opnemen door te horen. De informatie die zij opnemen kunnen zij dus goed onthouden. Een kind met NLD is in staat als het naar het nieuws van de radio luistert om het gehele nieuwsbericht van voor naar achter letterlijk na te vertellen (papagaaien). Het zijn geboren vertellers. Zij hebben een bovengemiddeld taalgebruik doordat zij de taal door volwassenen gesproken letterlijk overnemen, onthouden en produceren. Dit wil niet zeggen dat zij alles begrijpen wat zij zeggen. Door hun taalgebruik lijken zij veel wijzer en verder dan leeftijdgenoten. Dit scheidt bij ouders en docenten hoge verwachtingen bij het leren. Belangrijk is dat zij informatie op verbale wijze krijgen aangereikt.

Visueel-ruimtelijk inzicht:

Mensen met NLD hebben een zwakker visueel-ruimtelijk inzicht. Een visueel-ruimtelijk inzicht heb je als mens nodig om de wereld om je heen te (ver)kennen en te leren hoe dingen in elkaar steken. Kinderen gaan als zij ergens op bezoek zijn op onderzoek uit. Kan ik hier fietsen, waar is de tuin en wat staat er op de vensterbank zijn voorbeelden hoe kinderen de wereld gaan ontdekken.

Exploreren op jonge leeftijd. Kinderen met NLD zullen niet uit zichzelf op onderzoek uit gaan door ergens naar toe te wandelen om te zien hoe groot een voorwerp is en hoe het voelt. Zij missen hierdoor de ervaring dat een voorwerp er op grotere afstand anders uitziet dan van dichtbij. Zij gebruiken niet hun tactiele vaardigheden om de omgeving te onderzoeken. Er zijn kinderen met NLD die de omgeving verkennen door veel vragen te stellen, maar velen zijn verlegen en trekken zich terug.

Kleuterschool. Op de kleuterschool lopen zij tegen allerlei dingen aan zoals het niet goed kunnen zien en uitvoeren van knip- en plakwerkjes. Ik laat een voorbeeld zien van een kleuter met NLD die de opdracht krijgt om een papieren kat uit te knippen. Als de kleuter de opdracht af heeft blijkt dat de staart niet is uitgeknipt. De juf vindt dat hij beter moet kijken bij wat hij doet en de klasgenootjes zeggen dat zij dit wel dom vinden. Wat doet dit met (het ontwikkelen van) de eigenwaarde van een kind?

Figuur 1. Kinderen met NLD kunnen per ongeluk een kat uitknippen zonder de staart mee te nemen. Zij zien dit gewoon niet.

Concentratie. Zij kunnen concentratieproblemen krijgen bij een taak als zij tegen hun beperkingen aanlopen zoals het maken van een deelsom die om visueel-inzicht vraagt. Als een kind concentratieproblemen laat zien dan kan een leerkracht zich bijvoorbeeld de vraag gaan stellen of er thuis iets speelt, of er sprake zou kunnen zijn van ADD etc. Het probleem is echter niet de concentratie, maar de beperking waar het kind tegenaan loopt.

Waarnemen. Zij kunnen moeite hebben met het zien van gezichten en het zien en begrijpen van non-verbaal gedrag van anderen. Voor het begrijpen van non-verbaal gedrag heeft men zoals uit het eerste hoofdstuk bleek hulp nodig van de rechter hersenhelft om sociale interacties te kunnen begrijpen. Toch zijn er mensen met NLD die wat non-verbaal gedrag begrijpen.

Oriëntatie. Zij kunnen midden in een sportzaal hun oriëntatie kwijt raken van waar zij staan en waar de uitgang is. Meedoen aan balspellen is moeilijk, omdat het volgen van waar de bal in de ruimte is niet lukt. Ook begrijpen zij de spelregels niet. Spelregels zijn een opeenvolging van verschillende stappen waarbij zij de draad kwijt raken. Dit heeft te maken met niet kunnen verwerken van de informatie.

Verdwalen. Zij kunnen verdwalen op plaatsen waar zij dagelijks komen. Een voorbeeld hiervan is een kind die na de gymnastiekles de weg terug naar het klaslokaal niet meer kan vinden.

Onthouden van visuele informatie. Als het kind in een plaatjesboek kijkt dan kan deze de plaatjes niet onthouden. Visuele informatie wordt niet of nauwelijks verwerkt. Als je deze kinderen een verhaal voorleest en later vraagt om gebeurtenissen aan de hand van een aantal plaatjes in chronologische volgorde neer te leggen dan komen zij hier niet uit. Wat kan helpen is om de plaatjes op verbale wijze uit te leggen zodat de gebeurtenissen kunnen plaatsvinden.

Klok kijken. Zij hebben vaak moeite met de positie van de tekens en de wijzers.

Positioneren. Termen als vóór, achter, tussen, over, op

Geheugen:

Het visueel geheugen is zwakker dan het auditief geheugen.

Een goed auditief en verbaal geheugen.

Verbaal sterk:

Hun verbale sterkte schept hoge verwachtingen. Zij gebruiken hun verbale sterkte om hun beperkingen te compenseren. Zij worden door docenten / werkgevers overschat waardoor er te veel van hen wordt gevraagd. Soms zijn zij langzaam in het aanleren van taal. Zij kunnen een enorme woordenschat hebben. Zij willen alles uitleggen terwijl zij de betekenis van de woorden vaak niet begrijpen. Zij praten als een waterval. Zij doen dit als zij geen overzicht hebben van zaken. Als zij te veel prikkels krijgen dan raken zij in de war.

De Motoriek:

De fijne motoriek geeft problemen bij het vasthouden van een potlood of pen, bij het schrijven en het aanleren van nieuwe vaardigheden zoals het veters strikken en eten zonder te knoeien.

De grove motoriek, zoals stijve spieren, geeft problemen bij gymnastiek en sport. Kinderen worden nog wel eens uitgelachen tijdens de gymles door hun manier van bewegen. Wat doet dit met de eigenwaarde van een kind?

Evenwicht:

Mensen met NLD kunnen moeite hebben met evenwicht. Bij kinderen is dit te merken als zij willen leren fietsen of tijdens sportactiviteiten.

Hyperactief:

Een deel van de kinderen met NLD zijn hyperactief. Deze hyperactiviteit wordt minder als de puberteit aanbreekt. Leerkrachten worden hierdoor op het verkeerde been gezet en vermoeden dat er sprake is van AD(H)D.

Oog-hand coördinatie:

Door het niet goed functioneren van de oog-hand coördinatie is het moeilijk om twee dingen tegelijk te doen. Een gebrek aan concentratie vergroot het probleem. Een voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld het besturen van een auto.

Leerproblemen:

De meeste leerproblemen hebben te maken met de beperkingen die zij hebben bij het visueel-ruimtelijk inzicht (rekenen, de weg vinden, geografische kaarten lezen)

Rekenen: deze kinderen kunnen leren rekenen door sommen te automatiseren.

Breuken zijn moeilijk.

De manier waarop sommen wordt aangeboden begrijpen zij vaak niet.

Het schrijven van cijfers (1, 2, 3, etc.) is moeilijk. (ruimtelijk gebeuren)

Taal: deze kinderen zijn goed in het produceren van taal, maar hebben problemen bij het “gebruiken” van de taal. In het begin kijken deze kinderen vreemd naar de letters, maar daarna leren zij goed en snel technisch lezen. Zij kunnen niet tussen de regels door lezen en begrijpend lezen. Het is voor hen moeilijk om aan te geven wat de essentie, de hoofdlijn, is van een tekst en wat bijzaak is. Zij kunnen gedachten niet omzetten in geschreven taal

Tijd:

Omgaan met tijd en ruimte. Zij kunnen lang door gaan met een opdracht zonder de tijd in de gaten te hebben.

Letterlijk

Zij hebben een letterlijk geheugen

Het begrijpen van grapjes is moeilijk

Voorbeeld waarbij een kind met NLD letterlijk een rekenopdracht opschrijft:

Schrijf de volgende som in je schrift: 3×2 .

Sociale vaardigheden:

Zij hebben niet veel vrienden. Zij willen graag contact, maar weten niet hoe zij dit moeten aangaan. Zij zijn onhandig in contact, doordat zij non-verbale signalen niet begrijpen. Als zij non-verbaal gedrag oppikken dan begrijpen zij het verkeerd.

Zij zijn impulsief in contact waardoor zij de ander als het ware overvallen

Doordat zij alles letterlijk opvatten en geen grapjes begrijpen kunnen zij niet samen met andere kinderen mee in het spel Het gevolg is dat zij gaan achter lopen in hun ontwikkeling.

Zij kunnen zich terug trekken in contact, zijn verlegen en stellen geen vragen.

Zij zijn druk in de klas en trekken zich terug op het schoolplein.

Zij kunnen eigenzinnig en koppig zijn.

Executieve functies:

Wat zijn executieve functies? Onze frontale en prefrontale hersenkwabben functioneren vooral als de Grote Baas. Zij bekijken waar wij vandaan komen, puzzelen uit waar wij heen willen en bepalen hoe wij het moeten aanpakken om daar ook te komen. Executieve functies zijn de vaardigheden die nodig zijn om een plan te maken en dat plan ook echt uit te voeren. De executieve functies volgens Barkley (2001) zijn:

- Het vermogen om te onderdrukken. Vermogen om gedrag lang genoeg te onderdrukken om de onderstaande functies ruimte te geven.
- Werkgeheugen. De miljarden dingen die onze hersenen tegelijkertijd kunnen hanteren
- Vooruitzien. Wellicht de belangrijkste functie. Het vermogen om onze toekomstige noden en de consequenties van onze daden te voorspellen
- Terugzien. Het vermogen om het slagen of falen van strategieën uit het verleden in ons werkgeheugen op te slaan. Zonder dat vermogen zullen wij als mens steeds opnieuw dezelfde fouten maken.
- Organisatie (planning).
- Tegen jezelf praten. Het vermogen om met jezelf te praten met de bedoeling om met behulp van woorden onze opties door te nemen. Bij peuters zie je al dat zij dit hardop doen.
- Tijdsbesef.
- Van agenda A naar agenda B overschakelen. Jezelf aan de ene activiteit onttrekken en naar een andere overschakelen. Dit is altijd lastig en dit vraagt een hoop inspanning en zelfbeheersing.
- Emotie en feit van elkaar scheiden. Elk feit en elke gebeurtenis heeft een objectieve betekenis en een subjectieve, emotionele die onze hersenen eraan geven. Een file geeft een objectieve werkelijkheid van een oponthoud van 20 minuten. Sommige mensen beschouwen dit als een mogelijkheid om nog wat te ontspannen, terwijl anderen vinden dat hen hiermee heel wat wordt aangedaan. Zonder besef van tijd krijgen wij nooit de kans om emotie en feit van elkaar te scheiden.

Emoties:

- Moeite met het herkennen van emoties van anderen en dit te uiten.
- Zij kunnen plotseling boos worden, omdat zij moeite hebben zich uit te drukken.
- Zij kunnen lang blijven hangen in emoties als er iets gebeurd is.

Vaardigheden op school (dingen waarin zij goed zijn):

- Het automatiseren van oefeningen, opdrachten en sommen.
- Uit het hoofd leren van vermenigvuldigingen en delingen (verbaal geheugen)
- Verbale expressie
- Goed technisch kunnen lezen
- Het aanleren van talen
- Mondelinge uitleg

Waar krijgen kinderen met NLD mee te maken tijdens hun ontwikkeling?

- Onbegrip. Zij worden niet begrepen.
- Een laag zelfbeeld. Zij worden vaak dom, raar of lui genoemd als er dingen fout lopen.
- Afwijzing. Zij krijgen met afwijzing te maken, omdat zij het spel tussen de kinderen niet begrijpen. Kinderen maken grapjes en zij begrijpen de humor niet. Zij nemen alles letterlijk en pakken ook de non-verbale signalen niet op van andere kinderen. Zij volgen het spel hierdoor niet goed en raken achter. Zij worden niet meer gevraagd.
- Isolatie
- Niet serieus genomen worden
- Pesten. Zij worden gepest door leeftijdgenoten vanwege het niet begrijpen van grapjes, speltechnieken en door hun houtige motoriek.
- Onzekerheid.
- Faalangst. Zij kunnen faalangst gaan ontwikkelen.
- Angsten. Zij kunnen angsten gaan ontwikkelen doordat zij nog wel eens verdwalen.
- Verkeerde diagnoses. Een verkeerde diagnose gaat vaak ook samen met de verkeerde begeleiding dat precies past bij het verkeerde etiket
- Zij gaan achter lopen in hun sociaal-emotionele ontwikkeling

Deze ervaringen nemen de kinderen mee naar volgende ontwikkelingsfasen, de puberteitsfase en de adolescentie.

De puber met NLD (in het onderwijs)

Hoe een puber deze volgende fase gaat doorlopen is geheel afhankelijk hoe deze de vorige fasen is doorgekomen. Pubers met NLD hebben vaak een weg achter zich van afwijzing, niet serieus genomen worden en zijn veel gepest. Jarenlange opmerkingen als "je bent dom en raar" maken een kind erg onzeker. Hierdoor zijn zij vaak al zo beschadigd voor zij aan een stuk zelfstandigheid (puberfase) kunnen beginnen. Het ontbreekt hen vaak aan een stuk eigenwaarde.

Als pubers naar de middelbare school gaan dan zie je dat zij hun uiterste best doen om bij de groep te horen en door de groep geaccepteerd te worden. Pubers met NLD hebben vaak al veel afwijzing achter de rug waardoor zij zich heel onzeker voelen in een groep. Zij willen graag contact, maar durven niet altijd meer. Pubers versterken in deze fase ook hun zelfbeeld en gaan bouwen aan de vorming van een eigen identiteit. Bij pubers met NLD verloopt deze ontwikkeling wat problematischer.

Als zij contact zoeken met een leeftijdsgenoot / klasgenoot dan beginnen zij te vertellen over iets dat hen interesseert. Dit gebeurt op een dusdanige verbale wijze dat de klasgenoot afhaakt en weg gaat.

Wat een puber met NLD niet begrijpt is dat leeftijdsgenoten zich een mening / beeld gaan vormen van elkaar. Zij gaan hierdoor een stuk mensenkennis opbouwen. Dit is een vervolg op het interpreteren van non-verbaal gedrag dat pubers met NLD zich als kind niet eigen hebben kunnen maken.

Pubers maken zich coping gedrag eigen om zich tussen leeftijdsgenoten te kunnen handhaven. Hier begrijpen pubers met NLD niet veel van. Ook termen als "cool" en "vet" daar hebben zij niet veel mee, terwijl dit wel belangrijk is voor aansluiting bij hun leeftijdsgroep.

Pubers krijgen interesse in het andere geslacht. Door onzekerheid, een laag zelfbeeld en weinig eigenwaarde zal menige puber met NLD geen stap in die richting wagen.

Deze pubers hebben moeite met het uitvoeren van executieve functies: organiseren, plannen, achteraf kijken hoe het werk is verlopen, anticiperen, hoe het werk tot nu toe staat, hoe het verder moet met het

werk. Eén van de belangrijkste executieve functies waar zij moeite mee hebben om deze goed te kunnen uitvoeren is het overschakelen van A naar B. Als zij uit hun taak en concentratie worden gehaald raken zij de weg kwijt waar zij mee bezig zijn. Voor mensen met een informatieverwerkingsstoornis is dit funest.

Zij leren stapsgewijs. Bij een taak of opdracht is het belangrijk dat een taak wordt opgedeeld in kleine stukken. Eerst moet een stuk begrepen en uitgevoerd zijn om aan het volgende stuk te beginnen. Hier is het middelbaar onderwijs niet op ingesteld.

Leerlingen maken doorgaans aantekeningen over het onderwerp dat de docent bespreekt. Luisteren naar wat er verteld wordt en deze gedachten die binnenkomen omzetten in geschreven taal is voor mensen met NLD een moeilijke opgave. Zij moeten hierdoor twee taken combineren. Ook is het moeilijk voor hen om eigen gedachten, bijvoorbeeld bij het schrijven van een sollicitatiebrief, om te zetten in geschreven taal. Extra ondersteuning via PowerPoint maakt de belasting groter. Het integreren van informatie is voor hen zo moeilijk.

De mentor en / of de ouders willen nog wel eens op zoek gaan naar een stuk begeleiding voor de leerling, maar in de praktijk valt het niet altijd mee om de juiste begeleider hiervoor te vinden. Een juiste begeleider is iemand die weet wat NLD is, heeft interesse in NLD en kan met deze leerlingen omgaan.

Leerlingen met NLD dalen in het middelbaar onderwijs al snel naar een lager onderwijsniveau. Zij moeten vaak terug vanwege performante beperkingen waardoor zij niet meer worden gestimuleerd op het juiste niveau waarin zij goed zijn.

Hoofdstuk 3. Waar lopen volwassenen met NLD tegenaan

Waar hebben mensen met NLD behoefte aan?

Zij hebben één grote behoefte en dat is dat zij begrepen willen worden. Zij hebben een periode in hun leven achter de rug waarbij zij niet konden uitleggen wat er in hun hoofd en lichaam gebeurde waardoor dingen fout gaan. Als zij weten dat zij NLD hebben proberen zij dit uit te leggen aan de omgeving. Zij steken hier veel tijd en energie in.

Casus volwassene

Adam is een volwassene tussen de 50 en 60 jaar. Hij is één van mijn cliënten geweest. Hij belde mij op, omdat hij mij zijn levenservaringen wilde vertellen. Rond zijn 50ste jaar kwam hij er achter dat hij NLD heeft. In de woonkeuken vertelt hij mij zijn verhaal. Een deel van zijn verhaal:

“Thuis speelde ik met mijn broers en zussen. Buiten was ik een verlegen jongetje die geen vragen durfde te stellen. Ik wilde spelen met de buurkinderen, maar ik was erg onhandig. Als wij bezoek hadden dan wist ik mij geen houding te geven en verstopte ik mij in mijn kamertje. Ik wilde wel graag het sociale contact, maar ik wist niet hoe. Ik voelde dat het moeilijk was voor mijn ouders met vijf kinderen om rond te komen van het kleine beetje inkomen dat zij hadden. Ik voelde dit!!! Ik was een sociaal kind, maar ik wist niet hoe ik dit kon laten blijken.

Op de kleuterschool deed knippen en plakken mij verder niets. Ik kan mij ook weinig herinneren van die tijd. Bij het leren rekenen en schrijven begreep ik de bedoeling van de rekensommen niet. De som $4 + \dots = 10$? Wat willen zij van mij? Ik vertelde dit thuis aan mijn vader en na een eenvoudige uitleg “ze willen dat je dit zo en zo doet” maakte ik de volgende dag mijn sommen. Ik vermoed dat mijn broer en ik dit van mijn moeders kant van de familie hebben meegekregen.

Ik ging naar de MULO. Dat was een goede opleiding in die tijd. Ik koos voor de talen kant. Ik kreeg hierna een baan bij de overheid en werkte daar voor meer dan 30 jaar. Wat voor problemen kwam ik tegen op het werk? Ik vond het moeilijk om in het openbaar te spreken. Ik was bang voor de reacties van mijn collegae achteraf. Ik was bang om te falen. Als werk meerdere keren was uitgelegd dan durfde ik geen uitleg meer te vragen. Ik kon niet functioneren als ik onder druk werd gezet. Als iemand over mijn werktempo begon dan ging het fout. Als ik mezelf onder druk zette dan ging het ook fout. Een aantal jaren geleden werd de organisatie geautomatiseerd. Iedere maand en zelfs iedere week kreeg ik te maken met veranderingen in de wetgeving en veranderingen in het verwerken van mutaties. De veranderingen en de zware druk op het werk putten mij uit. Ik kwam op een gegeven moment uren te laat op het werk. Ik kon niet uiten waar ik tegenaan liep en toen barstte na lange tijd de bom. Ik kreeg uitingen van woede en angst. Ik had allerlei symptomen van een burn-out, maar ik herkende dit niet. Ik was getroffen door een burn-out.

Houdingen van mensen en hoe zij mij soms aankijken dat kan ik niet thuisbrengen. Ik trek dit dan in het negatieve “zij moeten mij niet”.

Thuis was ik erg depressief en ik werd opgenomen bij de PAAZ van een algemeen ziekenhuis. De psychiater gaf mij antidepressiva. Ik had geen baat bij de medicatie. Ik was zo bang dat ik een psychiatrische stoornis zou hebben. Ik wist dat er met mij iets niet in orde was. Ik kon mijn klachten niet aan de psychiater uitleggen. Ik kon niet uitleggen en begrijpen wat er in mijn lichaam en hoofd gebeurde. De bezigheidstherapie in het ziekenhuis was te moeilijk voor mij. Ik begreep de regels van de balsporten niet en de ballen gingen alle richtingen uit behalve de richting die ik wilde. Mensen vroegen mij ook niet meer. Ik stond er bij. Dan merk ik dat ik in zulke situaties geïsoleerd raak. Ik kon bij het schaken de vakken en de figuren niet zien. Ik kreeg een hekel aan mezelf en daar ging ik op een gegeven moment zo van balen. De psychiater herkende de symptomen en vertelde mij dat ik waarschijnlijk NLD had. Hij zei: “Hoe heb je dit al die jaren volgehouden”. De psychiater vertelde

mij dat ik een sociaal mens ben, niet dom, intelligent zelfs en hij zag dat ik graag een praatje met iemand maakte. Ik had vaak het gevoel dat mensen mij niet mochten. Na een weekend verlof vertelden medepatiënten mij dat zij mij zo gemist hadden. Zie ik mensen in moeilijkheden dan heb ik altijd de neiging “ik wil ze helpen”.

Ik heb nu eindelijk een etiket. NLD. Het is een openbaring. Nu kan ik verder. Nu weet ik tenminste wat het is.

Ik rijd auto met een navigatie systeem om mijn weg te vinden. Twee dingen tegelijk doen, bijvoorbeeld autorijden en de weg vinden waarbij ik overzicht moet houden, is voor mij moeilijk. Ook autorijden en praten tegelijk is moeilijk. Het is het combineren van handelingen waardoor er dingen mis kunnen gaan. Dit heb ik ook als ik mij onzeker voel en nadenk over hoe ik iets moet doen en ik ga piekeren dan lukt het niet. Als ik onzeker ergens naar toe ga dan heb ik hier de hele dag last van, omdat die onzekerheid blijft hangen. Als ik onzeker en nerveus ben dan gebeuren er ongelukjes zoals dingen uit mijn handen laten vallen.

Over kinderen met NLD wordt gezegd dat zij een houderige grove motoriek hebben. Ik heb dit alleen maar in situaties waarbij ik in paniek raak.

Ik heb nu gespecialiseerde thuiszorg om mij te helpen om orde te scheppen in de chaos. Ik kan geen overzicht houden in het huishouden bij het schoonmaken en opruimen. Met een lijst kan ik nu aardig uit de voeten.

Ik heb nooit een relatie gehad vanwege mijn sociale handicap. Sinds ik weet dat mijn beperkingen in mijn leven een naam hebben ontmoette ik een aardige vrouw. Wij hebben nu een leuke tijd samen.

Nieuwe burens wilden na verloop van tijd een praatje met mij maken. Zij wilden contact en vertelden mij dat burens elkaar nodig hebben. Ik vatte dit verkeerd op. Ik dacht “die man heeft mij door dat ik daar moeite mee heb”. Dit zijn dingen waar ik iedere keer weer van leer. Ik wilde dit ook gaan proberen, een praatje maken met burens, maar ik pakte dit verkeerd aan. Ik was te impulsief waardoor ik hun territorium binnen trad. Ik kwam er achter dat ik te impulsief was en dat mensen een territorium hebben.

DRUK is een belangrijk punt in mijn leven. Druk en opwinding verlammen mij. Ik verlies hiermee de functie die tijd heeft. Om op tijd op mijn afspraak te zijn.”

Terwijl Adam mij zijn life events vertelt maakt hij geen oogcontact en kijkt hij langs mij heen. Plotseling stopt hij met praten en geeft hij aan dat hij dat hij mijn gezicht wil zien. Hij doet een stap naar voren en kijkt naar mijn gezicht. Hij zegt: “ik zie je gezicht, je ogen, je mond. Je hebt een vriendelijk gezicht en ik denk dat je een aardig persoon bent.” Adam kan geen twee dingen tegelijk: communiceren en iets of iemand observeren op hetzelfde moment. Hij heeft hier een time-out voor nodig.

Op de ochtend van de tweede sessie belt hij mij op. Hij vertelt dat de druk om te komen en te functioneren hem te veel wordt. Ik verlaagde de druk door hem uit te nodigen om alleen een kopje thee in mijn nieuwe praktijkkamer te komen drinken. Hij kwam twee uur later. Zijn reactie was heel letterlijk: “mooie kamer, mooie plafonds”. Hierna verliep de sessie prima en lukte het hem iedere keer beter om op tijd te komen. Het kwam wel eens voor dat hij bij de verkeerde voordeur stond, bij een van onze burens. Ik moest bij zijn komst hier wel alert op zijn.

Aandachtspunten waar (jong)volwassenen met NLD tegenaan kunnen lopen

Energieniveau:

- Snel overvraagd worden dat leidt tot overbelasting
- Moeite om zich te concentreren
- Vermoeidheidsverschijnselen
- Na het werk kunnen zij thuis niet veel meer hebben en dat kan leiden tot ruzie met de andere gezinsleden.

Sociaal / Afwijzing:

- Zij willen graag contact met anderen, maar dit gaat vaak niet goed.
- Zij worden niet altijd begrepen en dat voelen zij ook.
- Als het communiceren niet goed gaat dan kunnen zij in een isolement raken.
- Het gevoel hebben nooit iets goed te doen, maar ze begrijpen niet waar het aan ligt.
- Grapjes niet begrijpen en signalen verkeerd begrijpen.
- Zij hebben hun eigen rituelen en principes dat kan leiden tot isolement
- Als werk meerdere keren is uitgelegd dan durven zij geen uitleg meer te vragen

Relatie met de werkgever:

- Conflict met werkgever
- Verhoogd risico op een Burn-out
- Na burn-out weer de volgende baan met een herhaling van alle problemen
- Mislukken van herintegratie

Druk, angst en paniek

- Er wordt met ongeduld op hen gereageerd.
- Komen zij in nieuwe situaties terecht waarin zij spontaan moeten reageren dan weten ze niet meer wat zij moeten doen of zeggen.
- Zien wat er moet gebeuren, maar niet de stap maken om het te doen

Faalangst:

- Moeite om ergens aan te beginnen uit angst voor falen. Dit kan leiden tot een depressie
- Laag zelfbeeld
- Onzekerheid
- Van streek raken als zij aan mensen zien dat er iets niet goed is gegaan.
- Zij willen wel vragen stellen maar hebben de angst (op het werk) om het te doen

Traagheid:

- Zij zijn traag bij aanvang van werk en bij verandering van werk, bijvoorbeeld bij nieuwe taken en bij een nieuwe functie.
- Zij kunnen traag zijn als gevolg van spanning, angst of paniek
- Zij kunnen traag worden als de executieve functies onder druk komen te staan

Performale vaardigheden:

- Moeite met het opbouwen van een overzicht
- En alle beperkingen die in de andere hoofdstukken al benoemd zijn

Zoeken naar hulp:

- Ze worden niet begrepen door werkgevers of instanties
- Ze kunnen geen passende hulp vinden

Emotioneel:

- Balen van hun stoornis
- Gevoelens van machteloosheid

Casus Jongvolwassene:

Lilian 19 jaar

Lilian is een intelligente vrouw. Zij heeft NLD, ADHD en lijdt aan een Dysthyme stoornis. Als zij onder druk komt te staan kan het gebeuren dat zij gaat dissociëren. Zij vertelt over haar weg door het onderwijs, haar stages en werk.

“Op de kleuterschool had ik veel moeite met handenarbeid, zoals knippen, plakken, tekenen etc. Tijdens figuurzagen had ik een grote kat gemaakt, maar ik zaagde zo zijn staart er af. Ook leerde ik pas laat veters strikken en fietsen. Vóór ik naar groep 3 ging kon ik al lezen. Er is zelfs sprake van geweest om mij groep 2 over te laten doen. Er zijn allerlei testen bij mij gedaan en ik heb therapieën gevolgd. Er werd ook duidelijk dat ik ADHD had.

Ik ging naar het VWO. Ik werd veel gepest, omdat ik niet weerbaar was. Ook had ik faalangst ontwikkeld. Ik koos voor het VWO NG profiel, omdat ik dierengeneeskunde wilde studeren. Halverwege het VWO liep ik vast door wiskunde en natuurkunde. Ik ging naar de HAVO, slaagde en ging SPH doen. Ik ging stage lopen bij een atelier voor mensen met een verstandelijke handicap. Ik kwam er achter dat spontaan dingen doen mij beter ligt dan van tevoren alles organiseren en plannen. De theorie ging prima en ik haalde in één jaar mijn propedeuse. De stage tijdens het tweede jaar ging mis. Ik kon het aantal uur stage waarbij ik een kind op twee plekken moest begeleiden niet aan. Ik was kapot. Ik kreeg ook problemen in het studiegroepje waarmee ik samen werkte. Ik deed niet veel aan mijn opdrachten, omdat ik het niet meer volhield. Mijn groepsgenoten dachten dat ik met hen mee wilde liften. Het combineren van studeren en stage lopen putte mij uit. Hierna ben ik getest en kwam naar voren dat ik NLD had. Ik begreep inmiddels dat ik de stage niet zou gaan halen, omdat HBO om veel verantwoordelijkheid in de praktijk vraagt. Ik wilde graag met kinderen werken en heb een overstap gemaakt naar SPW en kon in het tweede jaar instromen. Activiteitenbegeleiding viel af, omdat ik een slechte motoriek heb. Onderwijsassistent leek mij wel wat, omdat je dan niet de eindverantwoordelijkheid hebt.

Bij de eerste school waar ik stage wilde gaan lopen vertelde ik wat er aan de hand was, maar dat had ik beter niet kunnen doen. De school vertelde dat ik de stage niet zou gaan halen en dat de theorie te gemakkelijk voor mij zou zijn.

Bij de volgende school, een reguliere basisschool, heb ik minder verteld. Ik merkte dat ik tegen dingen ging aanlopen. Ik heb mijn stagebegeleider toch ingelicht waardoor het beter ging. Na een half jaar moest ik volgens de regels van de school wisselen met iemand anders en een andere stageplek zoeken.

Bij de tweede school, een ZMLK school, heb ik verteld dat ik NLD en ADHD heb. Ik nam de stageplek over van een klasgenoot die heel zelfstandig was. Ik deed mijn werk zonder enige terugkoppeling te krijgen. Ik dacht dat het goed liep, maar tijdens een gesprek kreeg ik alleen maar negativiteit over mij

heen. Zij wisten niet wat mijn talenten waren en ik was niet enthousiast. Ik heb gevraagd of zij de verwachtingen die zij van mij hadden op papier wilden zetten. Ik heb aangegeven dat ik de opleiding wilde afmaken. Ik kreeg problemen met de onderwijsassistent die daar al werkte en niet met mij om kon gaan. Wij stonden vaak alleen voor de klas en dat was voor mij zwaar. Studie en handicap kwamen aan de orde. Ik kwam met het voorstel om een LGB voor mij aan te vragen en heb dit zelf allemaal geregeld. De LGB kwam wel te laat, omdat ik de opleiding bijna had afgerond. Tijdens het gesprek over de LGB zei de mentor dat ik maar een uitkering moest aanvragen, omdat ik anders toch niet aan werk zou komen. Ook kon ik maar beter een andere opleiding gaan doen. Ik klapte hiervan helemaal dicht en ik ging dissociëren. Ik wilde de opleiding perse afmaken en dat heb ik de mentor duidelijk gemaakt. Zij zou mij ondersteunen. Zij verwees mij terug naar de eerste stageschool om daar het laatste deel van de stage af te maken. Ik kreeg meer begeleiding op school en tijdens de stage. De mentor hielp met faalangst en het plannen van mijn opdrachten. Na afloop van mijn opleiding werd ik depressief en kreeg hier medicatie voor. Ook voor ADHD gebruik ik nu medicatie. Ik heb geleerd dat het belangrijk is voor jezelf te knokken. Ik heb een presentatie gegeven bij een academie voor aankomende onderwijzers om duidelijk te maken wat NLD is en wat de gevolgen zijn.

Zowel de opleidingen als de begeleiders bij de stageplaatsen kunnen zich niet goed verplaatsen in Lilian. Zij laten geen enkele vorm van creativiteit zien om via alternatieve manieren Lilian te begeleiden. Studenten (met een handicap) lijken alles volgens de regels te moeten doen of zij worden afgeschreven.

Lilian heeft een Wajong uitkering gekregen. Niet voor het NLD deel, maar voor de andere stoornissen. Lilian gaat solliciteren en wordt op een gegeven moment aangenomen bij een SBO school.

Lilian vertelt verder:

“Ik ben aangenomen zonder te vertellen dat ik NLD heb. Ik ging samen werken met een collega waarmee ik het goed kon vinden. In deze klas zat een kind met NLD. Ik begreep het kind en ik kon aangeven wat het kind op bepaalde momenten nodig had. Ik merkte ook dat een kind met ADHD maar niet op gang kwam, omdat het kind structuur miste. De dingen waar ik moeite mee had liep ik toch weer tegen aan. Mijn collega merkte wel het een en ander aan mij, ook spanning, en ik heb haar in vertrouwen genomen dat ik NLD heb. Over ADHD heb ik verder niets gezegd, want ik ging er van uit dat de school hier zelf wel iets van zou merken.

Zij gaf mij steun en ik kon er goed met haar over praten. Later werd ik in een gesprek door de directie er op aangesproken dat ik geheim had gehouden dat ik NLD heb.”

Dit is het gevecht waar Lilian (en velen) mee worstelen: vertel ik wel of niet aan mijn werkgever dat ik NLD heb. Had de school Lilian aangenomen als zij verteld had dat zij NLD heeft?

Het was hen wel duidelijk waar ik meer moeite mee had. Ik vroeg mij af hoe zij dit dan wisten, want de directie ziet dit niet. Van een onderwijsassistent wordt het volgende verwacht:

- zelfstandig een kind uit te klas halen en werken aan problemen bij een leervak
- werken met een deel van de groep en tegelijkertijd overzicht houden bij de rest van de klas
- twee vechtende leerlingen uit elkaar halen en tegelijk zien dat er een ander kind op ontploffen staat.
- Herkennen aan de houding en de ogen van een kind dat er iets speelt

Dit zijn een aantal punten die voor iemand met NLD moeilijk zijn: plannen en organiseren, overzicht houden, herkennen van emoties in anderen, twee dingen combineren en vooral het improviseren in onverwachte situaties gaat hen niet goed af.

De directie besloot om mij extra begeleiding te geven. Er is één keer een video interactie training gemaakt waarbij ik achteraf zelf moest benoemen wat er niet goed ging. Ik noemde net een aantal dingen die niet belangrijk waren. De punten die zij benoemden herkende ik zelf niet meteen. De directie heeft een viertal doelstellingen benoemd om met mij aan te werken.

De school had in plaats met vier doelstellingen tegelijk eerst met één er van moeten beginnen. De doelstellingen die de school met Lilian wilde bereiken waren ook te breed en te ver weg. Het doel van een doelstelling ligt nog ver weg en moet via een te bewandelen weg bereikt worden. Eén van de doelstellingen “omgaan met onverwachte gebeurtenissen” is voor iemand met NLD een extreem zwaar werkpunt. Iedere doelstelling vraagt om een stapsgewijze weg hier naar toe. Dit betekent dus dat de begeleiders concretere dichterbij liggende werkpunten hadden moeten benoemen. Hiermee bedoel ik bijvoorbeeld in plaats van “omgaan met onverwachte gebeurtenissen” kiezen voor “het herkennen van een onverwachte gebeurtenis, daarna het benoemen van een onverwachte gebeurtenis en vervolgens de aanpak van een onverwachte gebeurtenis”. Dit is de stap voor stap methode waardoor mensen met NLD taken leren automatiseren. Lilian had tijdens de stageperiode de kans moeten krijgen om dit te leren. Daarnaast zijn er wellicht ook dingen die Lilian nooit zal leren.

Ik kreeg ook de opdracht om de dag er na te bespreken hoe het de vorige dag was gegaan. Het is voor mij beter als ik direct wordt aangesproken als ik niet of niet goed reageer. (lik op stuk) Achteraf kijken hoe iets liep is voor mij moeilijk. Een onverwachte situatie zoals een kind dat zich niet gedraagt laat ik voorbij gaan. Ik moet aan de ogen van een kind kunnen zien wat er aan de hand is en dat pak ik niet altijd op. Ik zie ook niet aankomen als een jongetje kliert tegen een ander kind dat hij het kind daarna in het gezicht zal gaan slaan.

De directie zou ook nog kijken naar een mogelijkheid om een andere leerkracht in te huren om mij te begeleiden.

Bij het inhuren van een begeleider is het van belang dat deze begrijpt wat NLD is, interesse moet hebben in de mens met NLD en ook om moet kunnen gaan met NLD. De school heeft alle welwillendheid laten zien om Lilian te begeleiden. De school begreep niet hoe Lilian met NLD begeleid moest worden.

Lilian heeft bij deze baan een jobcoach gekregen via het UWV om haar verder te begeleiden. Een cliënt met een DSM IV diagnose komt in aanmerking voor een Wajong uitkering en voor een jobcoach. Lilian kreeg een jobcoach op basis van andere stoornissen dan NLD.

Met mijn jobcoach had ik gesprekken over bijvoorbeeld mijn onzekerheid om regelmatig met vragen te komen. Ik voelde mij ook niet altijd veilig, omdat ik het zwaard van ontslag boven mij voelde hangen. Er was ook een spanningsveld tussen de tijd die ik van een leerkracht durfde te vragen en de tijd die zij mij konden bieden. De jobcoach dacht dat ik problemen had met uiten, maar dat is mijn probleem niet. Zij stelde voor dat ik eens moest proberen in mijn omgeving een gesprekje aan te knopen met een buur. Ik had geen problemen met contact, want ik ben heel spontaan en praat iemand de oren van het hoofd. Ik had hier niets aan. De jobcoach was wel altijd bereikbaar via de mail of via de telefoon. Wat ik nodig had was lik op stuk begeleiding, maar zij gaf aan dat dit moeilijk was en niet altijd kon.

De jobcoach hanteerde standaardmethoden om standaardproblemen te adresseren, bijvoorbeeld het oefenen van communicatie met een bekende. Zij zoekt niet naar de oorzaak van het communicatieprobleem. Een probleem van deze jobcoach is dat zij niet op de werkvloer komt en zich dus niet kan inleven in de hele situatie.

Veel jongeren met NLD kiezen voor een opleiding in de zorg. Zij willen iets voor een ander betekenen. Er zijn veel werkplekken in de zorg die niet geschikt voor hen zijn, omdat zij tegen hun beperkingen aanlopen. Het gaat vaak mis door de combinatie van taken, het niet begrijpen van houdingen van anderen, gedrag niet aanpakken, niet om kunnen gaan met onverwachte situaties en vooral het improviseren hierbij.

Het contract van Lilian werd voor de eerste keer wel en de tweede keer niet verlengd. Zij vond na een tijd van bijkomen wat haar zoal was overkomen een baan bij de naschoolse opvang. Zij geeft aan dat zij wel met vallen en opstaan wat ervaringen heeft opgedaan. Zij heeft niet verteld dat zij NLD heeft. Zij krijgt nog steeds van het UWV een jobcoach dat haar werkgever niet mag weten.

“Zal ik een werkgever dan nog een keer vertellen dat ik NLD heb? Ik heb een jobcoach, maar wat heb ik er aan? Heb ik niet meer aan een jobcoach die begrijpt hoe ik begeleid moet worden?”

Wat leert dit ons over jongvolwassenen met NLD

Waar lopen zij over het algemeen tijdens studie en werk tegen aan

Zij veranderen vaak van school, omdat zij zich niet begrepen voelen. Zij worden net zoals Lilian gedwongen om af te dalen naar een lager onderwijsniveau. Soms stoppen zij vroegtijdig met hun opleiding. Zij lopen vast in hun stages. Het hoofdprobleem is vaak het niet goed uit kunnen voeren van de executieve functies. Hun worsteling is vaak om de juiste begeleiding te vinden.

Consequenties

Zij raken uitgeput van het werk, de druk en het gebrek aan begrip. Zij kunnen in een burn-out terecht komen en depressies krijgen. Sommige jongvolwassenen komen in een Psychiatrisch ziekenhuis terecht of zitten thuis met medicatie voor hun depressie. Er zijn jongvolwassenen die zelfmoord overwegen.

De positieve kant

Veel jongvolwassenen vinden een baan bijvoorbeeld als tolk-vertaler of als tuinier. Zij kunnen veel profijt hebben van hun verbale sterkte.

NLD in combinatie met andere stoornissen

Lilian is een voorbeeld van een jongvolwassene met NLD die naast NLD ook nog andere stoornissen heeft. Lilian heeft ook ADHD en een dysthyme stoornis. Er bestaat geen medicatie voor NLD, maar voor ADHD bestaat er wel medicatie, zoals Ritalin. Wat soms goed kan werken voor een betere concentratie bij NLD en ADHD is visolie.

Casus volwassene

Deze casus geeft inzicht in het leven van een werkende moeder met NLD. Anneke is een volwassen vrouw tussen de 40 en 45 jaar. Zij is gehuwd met Huub en samen hebben zij drie kinderen. Bij Anneke is sinds vorig jaar NLD vastgesteld. Anneke vertelt het volgende over haar medische achtergrond:

“Bij mij is er sprake van een aanlegstoornis van de schildklier, waarbij mijn schildklier zich nagenoeg niet ontwikkeld heeft. Een tekort aan schildklierhormonen leidt tot stofwisselingsproblemen en dit kan bij baby's schadelijk zijn voor de ontwikkeling van de hersenen als dat niet binnen korte tijd onderkend en behandeld wordt. Bij mij is deze aandoening pas ontdekt toen ik bijna 2 jaar oud was. Het te laat ontdekken van deze aanlegstoornis brengt lichamelijke- en geestelijke gevolgen met zich mee, zoals beschadiging van de hersenen, achterstand in groei, achterstand in de psychomotoriek. De diagnose Niet Aangeboren Hersenletsel is ontstaan als gevolg van het te laat onderkennen en behandelen van mijn ziekte CHT. Pas vanaf 1981 worden baby's op deze aandoening gescreend via de hielprik.

Op school werd zij veel gepest, niet begrepen, waardoor zij weinig zelfvertrouwen heeft opgebouwd. Zij heeft een MAVO diploma en via omwegen is zij op een sociale werkplaats terecht gekomen.

Anneke reageerde op mijn NLD site. Zij heeft geprobeerd om hulp in haar omgeving te vinden. Zij trof een therapeut die zich in NLD kenmerken wilde verdiepen. Hij staat haar regelmatig bij als zij ergens naar toe moet voor een gesprek.

Anneke noemt een aantal problemen waar zij in haar dagelijks leven tegenaan loopt:

- *Mijn kernprobleem is de snelheid van mijn informatieverwerking, wat een scala aan problemen geeft.*
- *Ik heb heel sterk de neiging om alles zelf in de hand te willen houden. Ook al beseft ik wel dat dit niet altijd kan zal dit nooit veranderen.*
- *Als ik geen overzicht heb dan krijg ik altijd het gevoel de controle te verliezen. Angst speelt hierbij een grote rol. Het is aan buitenstaanders erg moeilijk uit te leggen wat er al dan niet precies gebeurt in ons brein waardoor je het gevoel hebt de controle te verliezen.*
- *Het verliezen van controle heb ik dus ook met conflictsituaties en kan dus een impulsieve handeling helaas niet altijd voorkomen.*
- *Trager denken, handelen en reageren (stond erbij en keek er naar effect komt dus ook voor)*
- *Het omzetten van kennis en gedachten naar daadwerkelijk handelen*
- *Overzichtsproblemen. Geen structuur aan kunnen brengen in zowel complexe taken/ vaardigheden (die uit meerdere handelingen bestaan), als in complexe sociale situaties (o.a. conflictsituaties). Geen inzicht in de te nemen stappen in deze situaties.*
- *Ik kan mijn aandacht niet op twee dingen tegelijk richten, bijvoorbeeld kijken en luisteren. Ik weet dat dit het gevolg is van mijn aandachtsprobleem. Ik hoor nog wel eens op het werk dat ik niet goed luister. Als ik met een taak bezig ben en een collega zegt iets tegen mij dan hoor ik wel dat er iets gezegd wordt, maar niet wat er gezegd wordt. Dat komt pas als het een keer wordt herhaald.*
Dit geldt ook als ik veel handelingen kort achter elkaar moet doen. Dus het snel verwerken en ordenen van prikkels.
- *Moeite met onverwachte veranderingen/ wijzigingen en ik houd niet van verrassingen zoals een onverwachtse vakantie. Ook verkeerssituaties kunnen dan problemen opleveren, vermijd daarom ook liever rijden in een vreemde(nieuwe) omgeving.*
- *Slecht tijd in kunnen schatten (bijvoorbeeld hoeveel tijd nodig te hebben voor het doen of leren van bepaalde taken/ vaardigheden), is afhankelijk van de complexiteit ervan.*
- *Niet kunnen plannen in de tijd en dus ook niet kunnen anticiperen op wat er gaat komen, maar ook niet terugdenken wat er geweest is.*
- *Aandacht en concentratie (focussen bij autorijden), daarom sneller moe en last van nek/schouderklachten en ook hoofdpijn kan voorkomen.*
- *Geen instructies kunnen onthouden (vooral visuele), deze moeten verbaal worden ondersteund*
- *Inprentingmoeilijkheden (dus ook theoretische leerstof gaat wat trager) en verbale instructies moeten net zo vaak worden herhaald totdat het erin zit.*
- *Grote opdrachten niet kunnen indelen in kleinere deelstappen.*
- *Sneller aangebrand zijn/ boos worden en impulsief handelen bij overvraging.*
- *In het algemeen sneller overprikkeld zijn.*

- *Sneller moe zijn, omdat ik veel meer moet nadenken bij de dingen die ik moet doen.*
- *Het volgen en onthouden van gesprekken (vaak teveel informatie in korte tijd)*
- *Het combineren van bepaalde informatie met elkaar (verbanden leggen), dus niet zo snel begrijpen van wat wordt gezegd of gevraagd, ook in opdrachten (zoals bijvoorbeeld redactiesommen)*
- *Ruimtelijk inzicht (metend rekenen).*
- *Dysarthrie; het spreken kost meer spiercoördinatie (al merken buitenstaanders die dat niet kennen er niks van). Wel valt de betere observeerders (zoals mijn individueel thuisbegeleidster) mijn krampachtige houding op tijdens mijn spreken.*

Anneke woont in een andere uithoek van Nederland waardoor zij met mij mailt over haar leven en haar beperkingen waaronder NLD. Haar mails zijn lang en bevatten haar gevechten om begrepen te worden op het werk, de juiste hulp te krijgen, hulp vergoed te krijgen, haar huishouden te doen en haar kinderen op te voeden. Daarnaast vertelt zij wat NLD doet in haar relatie. In één van haar eerste mails schrijft zij het volgende:

“Als volwassenen en vooral als je ook een gezin hebt, wordt er constant een beroep gedaan op de oplossingsvaardigheden in probleemsituaties en die doen zich nogal eens voor. Ook op het werk wordt op dat gebied een groot beroep gedaan. Er wordt als volwassenen nu eenmaal verwacht dat je zelf wel oplossingen kunt verzinnen in situaties waarin dat nodig is en dat iemand je niet steeds letterlijk hoeft voor te kauwen wat je moet doen. En als je daaraan niet voldoet dan raken de mensen geïrriteerd, want je vraagt tijd van ze. En dit geldt niet alleen voor werk, ook voor hobby's. Mijn hobby is o.a. line-dancing, maar ik kan de passen heel moeilijk onthouden. Toch pik ik elke keer wel iets op, omdat degene die ons les geeft zegt wat we moeten doen, alleen ze gaat vaak al vrij snel over in een hoger tempo en dan ben ik nog niet zover. Maar ik kan ook nooit van tevoren zeggen wanneer ik wel zover ben. Dat is afhankelijk van de dans zelf, maar ook van hoe ik die dag ben. Al zou iemand mij aanbieden het mij echt goed te willen leren en het mij zo te leren zoals ik dat kan, dan zou het nog niet kunnen, want ik zie geen gelegenheid om extra te oefenen, daarvoor vragen andere zaken weer teveel aandacht; de huishouding, de opvoeding. Gezien de moeilijkheden met structuur en plannen in de tijd zou ik niet weten hoe ik dit in moet passen.

Iemand die geen last heeft met het slecht kunnen onthouden, kan zich ook niet voorstellen wat voor effect dat heeft, of iemand die gemakkelijk zijn /haar taken kan plannen en geen moeite heeft met tijd, zou zich moeilijk of niet voor kunnen stellen, waarom wij in paniek kunnen raken als wij het gevoel hebben onze taken niet binnen de gevraagde tijd afkrijgen. Zij kunnen zich ook niet voorstellen hoe het is om de structuur niet te herkennen in een geheel en daardoor het overzicht snel en gemakkelijk kwijt raakt, wat ook paniek kan veroorzaken en helemaal in combinatie met tijd. Mensen die dit niet hebben, kunnen zichzelf even een moment gunnen om even rustig na te denken, maar voor ons is het een chaos in ons hoofd en draait onze computer over z'n toeren en blokkeert vervolgens, dus kunnen we niet meer nadenken. Ik vond het voorbeeld van die trage processor, wat de neuropsycholoog vorig jaar gaf wel een goed voorbeeld. Als je teveel gegevens tegelijk in zo'n computer invoert, dan raakt die computer ook van slag, je hoort dat ding ratelen en als je pech hebt, dan zegt dat ding: "Doe het nu maar lekker zelf." Zo werk mijn brein ook. Op zulke momenten denk ik ook: "Zo nu mogen jullie het verder doen, ik weet het niet meer."

Anneke werkt een aantal dagen per week op een sociale werkplaats waar zij kantine werkzaamheden verricht. De Sociale Werkplaats kan niet met haar en haar beperkingen omgaan. Zij doet haar uiterste best om aan haar (werk)omgeving uit te leggen wat zij wel kan en wat moeilijk voor haar is. Zij raakt overbelast en wordt overspannen. De therapeut probeert om de contacten met de directie, de leiding, de werkvloer en zijn cliënt op gang te brengen. Dit loopt moeizaam. Hij ondersteunt haar ook in gesprekken die zij uiteindelijk met de directie gaat voeren. Mensen met NLD hebben moeite met de interactie die bij gesprekken plaatsvinden. Anneke kan overstuur raken. Wat maakt communiceren voor mensen met NLD zo moeilijk? Het is het ordenen van de inhoud van de zinnen waar vaak meer dan één gedachte of mening worden weerlegd en de primaire reacties hierop die van hen verwacht worden. Verwerken van informatie verloopt bij mensen met NLD traag. Zij hebben ook meer tijd nodig om zich op de antwoorden voor te bereiden.

Op de Sociale Werkplaats moet iedereen mee gaan met wat er moet gebeuren. Er lijkt weinig plaats te zijn voor de individu. De Sociale Werkplaats kreeg het zelf ook niet georganiseerd om het werk aan te passen aan de beperkingen van Anneke.

Anneke probeert de directie uit te leggen waar zij tegenaan loopt in haar werk. Zij wordt door de leidinggevende, de voorvrouw, niet begrepen. De voorvrouw heeft eigen beperkingen en problemen. Na meerdere keren te hebben uitgelegd dat zij de weg kwijt raakt bij de verschillende taken die door elkaar heen uitgevoerd moeten worden op bepaalde tijden en dat zij het zo moeilijk vindt om deze beperkingen te hebben raakt de voorvrouw geïrriteerd. Haar reactie: "wij mankeren hier allemaal wat. Je moet niet zo met je ziekte bezig zijn. Doe nu maar gewoon je werk".

"Ik probeer mijn werk zo goed mogelijk te doen. Maar als er tussendoor op een ochtend aan mij wordt gevraagd om voor een vergadering van 18 personen koffie en thee te maken dan weet ik niet precies wat er van mij verwacht wordt. Hoeveel mensen willen er thee of koffie? Hoeveel kopjes koffie gaan er in een kan en hoeveel kannen moet ik dan maken?"

Mensen met NLD zijn in deze situatie gebaat met een duidelijke opdracht die goed is uit te voeren. De opdracht "wij willen voor een vergadering om 10.30 uur drie kannen koffie en één kan thee is beter te hanteren.

Nu is Anneke een poos thuis vanwege haar overspannenheid. Thuis staat zij voor een aantal andere taken zoals het doen van het huishouden en het opvoeden van de kinderen. Om haar huishouden te kunnen doen heeft zij een schema dat de gespecialiseerde thuiszorg voor haar heeft gemaakt.

"Omdat ik nog steeds met het schema moet leren werken, moeten er nu niet te vaak veranderingen plaatsvinden, anders krijg ik de structuur er nooit goed in en blijft het huishouden rommelig verlopen. Ik ben er nu al mee bezig om dat weer op te pikken."

"Die weken thuis zijn heeft mij wel goed gedaan, de druk was even van de ketel. Ik moet maar even afwachten hoe het gaat lopen straks als ik weer begin te werken. De tijd zal het leren. Misschien moeten er nog wel eens wat wijzigingen worden doorgevoerd in het werkschema, omdat ik eerst eens goed in de gaten moet houden hoe lang ik over bepaalde taken doe en of de snelheid ook nog omhoog gaat of niet. Ik ga in ieder geval niet werken boven mijn tempo"

Schema's zijn voor mensen met NLD vaak te complex. Zij hebben moeite met het herkennen van de structuur in het schema. Zij kunnen zich verliezen in de veelheid van de taken op het schema. Zij gaan achter het schema aanrennen waardoor zij onder druk komen te staan.

De directie heeft tijdens haar ziekte met Anneke de afspraak gemaakt dat zij zelf een schema gaat maken welke taken zij (in combinatie) goed kan uitvoeren zonder dat dit voor haar te veel stress, angst en paniek oplevert. Het maken van een schema is voor mensen met NLD een moeilijke opgave. Samen met de therapeut heeft zij het voor elkaar gekregen om iets op papier te zetten. Het moeilijke in de werksituatie is dat als zij een taak er af laat vallen collega's dit moet overnemen. Dit leidt tot ergernis bij de anderen.

Anneke legt zelf iets uit over haar takenpakket. Hieruit blijkt hoe Anneke met de chaos in haar hoofd probeert om te gaan.

“Verder heb ik er ook een taak bijgenomen die eens per week terug komt, kastjes schoonmaken en dat heb ik verspreid over een paar dagen. Als ik hiermee bezig ben moet ik soms ook op de kassa letten of er mensen staan om een snack af te rekenen. Soms let ik hier niet op en dan staan deze mensen te wachten. Vaak is dit op momenten als collega's een rookpauze hebben. Ik gun mijn collega's een rookpauze, maar het wordt er op zo 'n moment voor mij wel drukker door.

Voor tussen de middag heb ik wel ingevuld om te helpen met het bedienen van de snacks. Per dag worden er twee snacks verkocht waarvan standaard elke dag gehaktballen in jus. Maar ik bedien maar één snack anders kom ik in de war. De snacks uit de oven gaan zo wie zo op bestelling (moeten voor 11.00 uur besteld zijn) en de gehaktballen mogen worden besteld (als je zeker wilt weten of je er één krijgt). Uiteraard op betaling. De bestellingen worden opgeschreven en doorgegeven aan de persoon die ze uit de diepvries haalt en gaat bereiden. Gehaktballen mogen ook verkocht worden zonder bestelling, maar dan moet iemand afwachten of er nog één over is, dus moet je goed in de gaten houden of er nog genoeg overblijven voor de personen die besteld hebben en als ik er dan nog een snack bij moet doen, dan wordt dat iets teveel van het goede, moet dan op meer dingen tegelijk letten.

Hier werd wel al rekening mee gehouden.

Daarom ga ik ook niet de oven bedienen, want bij nieuwe snacks moet de bereidingstijd nog wel eens worden aangepast (wat op verpakking staat klopt niet altijd). Ook de goede stand van de oven moet eerst worden uitgeprobeerd. Voor het werken met deze oven snacks heb ik ook een stappenplan nodig, bijvoorbeeld hoe lang voorverwarmen, op welke ovenstand, hoe lang moet de snack in de oven, moeten ze worden omgedraaid en wanneer en hoe vaak enz.) En ik heb een hele poos het probleem gehad dat ik niet wist welke kant ik die knoppen om moet draaien, ook al is het principe van elke oven gelijk, maar de knoppen zien er anders uit, de schaalverdeling van de temperatuur ziet er daar anders uit en ik wist niet naar welke kant ik de knoppen op moest draaien. Thuis doe ik dat gewoon zonder er echt bij na te denken (die oven ken ik). Voor de meeste mensen is het logisch dat dit bij elke oven zo werkt, voor mensen als wij is dat niet zo.

Hoofdstuk 4. Het begeleiden van mensen met NLD op de werkvloer:

Zoals wij hebben gezien hebben mensen met NLD moeite met het verwerken van informatie en met het uitvoeren van de executieve functies. Dit is een lijst met aanbevelingen voor het begeleiden van mensen met NLD in hun (nieuwe) werkplek.

- Ieder mens met NLD is uniek. De begeleiding moet afgestemd worden op het individu.
- Stap voor stap leren
- Taken eventueel opdelen in deeltaken
- Niet teveel tegelijk aanbieden
- Leren door veel te herhalen tot het erin is geslepen en door te automatiseren
- Beter taken achter elkaar dan naast elkaar laten uitvoeren. Combineren van taken is moeilijk
- Geef bij het communiceren met de medewerker met NLD niet teveel informatie in eens. Geef tijd om de informatie te verwerken. Bij mensen met NLD verloopt het verwerken van informatie traag.
- Anticipeer op verandering en nieuwe situaties (zie ook onderstaande tekst)
- Tussenvoegen van taken: herhalen van het bekende patroon met de nieuwe taak erbij en daarna weer herhalen tot gehele taak duidelijk is. Als er plotseling iets wordt toegevoegd dan verliezen zij het overzicht.
- Bij het aanleren van taken is het van belang dat zij de uitleg verbaal krijgen aangeboden. Beelden en plaatjes zijn moeilijk en worden niet onthouden. Beelden en plaatjes moeten verbaal worden uitgelegd.
- Ga niet te snel. Mensen met NLD hebben tijd nodig om taken te leren. Zij zijn in het begin bij het aanleren van taken en bij verandering van taken traag.
- Zet hen niet onder druk. Het onder druk zetten werkt averechts. Onder druk krijgen ze nog meer moeite om dingen te leren en om het overzicht te bewaren.
- Zet de medewerker niet onder tijdsdruk.
- Help hen om zichzelf niet onder druk te zetten
- Help de medewerker om niet te verdwalen in de tijd. Pas op de medewerker hiermee niet onder druk te zetten.
- Geef de medewerker geen opdracht om eigen werk te organiseren en te plannen. Dit vergt veel van de executieve functies
- Geef de medewerker geen open opdrachten, maar geef als begeleider meer directe opdrachten
- Als de medewerker in het verleden onder grote druk heeft gestaan dan kan worden overwogen om de druk nu extra te verlagen door de medewerker op therapeutische basis te laten werken
- benoem onzekerheden zodat deze niet blijven hangen

- Reduceer angst door:
 - voor voldoende tijd en ruimte te zorgen om te leren
 - een vast aanspreekpunt aan te wijzen
 - Voorkom dat de medewerker lang moet aanhikken tegen werkbeprekingen op termijn
 - Geef tijdig feedback in kleine hoeveelheden
 - Zorg voor een positieve werkomgeving
 - Let op dat de medewerker na incidenten geëmotioneerd kan zijn. Zij zijn geneigd om hier te blijven hangen en om het mee naar huis te nemen. Probeer de medewerker tijdig uit deze dip te halen.
- Let op of de medewerker gezien de visueel-ruimtelijke beperkingen goed zicht heeft bij uitleg en uitvoeren van het werk. Voorbeeld: zet de medewerker bij het uitleggen van werk recht voor het beeldscherm van een computer en ga er zelf naast zitten.
- Een medewerker met NLD heeft zoals ieder andere medewerker behoefte aan perspectief na langere tijd werken. Houdt een aantal extra taken achter de hand die u kunt toevoegen aan hun takenpakket. Bespreek de gevolgen die verandering van werk voor hen heeft.
- Pas de werkduur aan de beperkingen aan. Een 8-urige werkdag kost de medewerker (te) veel energie.
- De functieomschrijving kan worden gezien als een doel op termijn. Er zal voldoende tijd nodig zijn om dit doel te bereiken.
- Help de medewerker om een start te maken. Zij willen hier nog wel eens tegenaan hikken.
- Kijk uit bij uitstralen van eigen non-verbaal gedrag. Zij kunnen dit fout interpreteren of in het negatieve trekken
- Zij praten veel en vooral als zij ergens tegenaan lopen. Ga daar als hulpverlener / begeleider niet geheel in mee. Belangrijk is op te letten wat zij doen en waar zij vastlopen. Het vele praten dat zij doen is typisch voor een NLD'er en kan camoufleren wat er mis gaat.

Productiviteit en veranderingen:

In het begin zijn mensen met NLD traag. Zij worden na verloop van tijd als zij de taken goed onder de knie hebben betrouwbare en productieve medewerkers. Iedere verandering van werk vraagt opnieuw aandacht voor het aanleren.

Bij bedrijven vinden continu kleine aanpassingen plaats: bijvoorbeeld nieuwe medewerkers, reorganisaties, verhuizingen en stroomlijning van processen en automatisering. Iedere verandering waar een NLD'er mee te maken krijgt vergt opnieuw inwerktijd. Dit heeft twee consequenties:

- de NLD'er is tijdelijk weer wat trager
- het kost de NLD'er extra energie

Kleine wijzigingen zoals nieuwe medewerkers en verhuizingen kunnen met goede begeleiding worden opgevangen. Grotere veranderingen zoals automatisering leiden tot vervreemding en druk.

Een werkgever is nog wel eens geneigd om een medewerker met NLD te helpen door hen eenvoudiger taken te geven. Deze eenvoudige taken moeten toch stap voor stap geleerd worden. Als zij werk onder hun niveau krijgen dan is dit niet goed voor hun ontwikkeling en motivatie

Mensen met NLD hebben moeite met iedere verstoring, want daardoor raken ze de draad kwijt. Bijvoorbeeld van een praatje maken tussen het werk door, buurten, raken zij de draad kwijt, maar ook van het aannemen van de telefoon, of van een werkbespreking tussendoor.

- Leer de NLD'er aan om aan te geven wanneer zij klaar zijn met hun taak, zodat zij op een geschikt moment een volgende taak kunnen gaan doen of kunnen gaan buurten.
- Geef voor het aanvangen van een taak aan dat er later een onderbreking komt, zoals een werkbespreking, vlaai bij de koffie. Laat hen de taak waarmee zij bezig zijn afronden.
- Leer de medewerker om zijn grenzen met betrekking tot interrupties door collega's of leidinggevenden te bewaken

Bij verandering van baan of functie moet de medewerker volgens de bovenstaande richtlijnen worden ingewerkt. Wat in het verleden als werkervaring is opgedaan zal opnieuw moeten worden geïntegreerd in de nieuwe functie.

Energieniveau

De beperkingen die NLD met zich mee brengt vergen veel energie om het werk onder de knie te krijgen en later goed uit te voeren. De omgeving begrijpt dit niet en veroorzaakt hiermee druk op de medewerker met NLD. Het uitvoeren van werk kost een NLD'er zoveel energie dat deze aan het einde van een 8-urige werkdag doodop is. Een 40-urige werkweek zit er vaak niet in. Als zij wel een volledige werkweek hebben dan glijden zij af naar overspannenheid, depressie en ten slotte een burn-out. Het gevolg is dat zij dan een volgende baan gaan proberen.

Er zijn meerdere NLD'ers die over een periode van ruim 10 jaar en 15 banen verder in de psychiatrie belanden door depressiviteit en burn-out.

Visie Byron Rourke over mogelijkheden voor begeleiding:

Volgens de visie van Byron Rourke sluiten focus op vaardigheden en focus op reductie van angst het beste aan bij mensen met NLD.

Psychoanalyse en gedragstherapie door middel van straffen en belonen worden afgeraden.

Jobcoach

De taak van de jobcoach is het instrueren van mensen in de werkomgeving.

De begeleiding richt zich zowel op de cliënt als op de werkomgeving. De jobcoach kan de bovenstaande lijst met aanbevelingen gebruiken bij het begeleiden van een cliënt met NLD. De begeleiding van de cliënt richt zich onder andere op het structureren van het werk en het aanleren van taken. De begeleiding van de werkomgeving is erop gericht om de andere werknemers te informeren over de mogelijkheden en de beperkingen van mensen met NLD. Ook worden de andere werknemers geïnformeerd hoe de cliënt te steunen in het leren van nieuwe taken en hoe om te gaan met de cliënt. Het informeren van de werkomgeving is gericht op het verkrijgen van begrip en medewerking van de collega's en leidinggevenden. Wrijving op dit vlak leidt tot energieverlies, stress en verminderd functioneren. De werkomgeving kan dit als bedreigend ervaren. Mensen met NLD kunnen er gevoelig voor zijn als de hele organisatie op de hoogte wordt gebracht van hun handicap.

Een jobcoach die mensen met NLD coacht moet weten wat NLD inhoudt en er mee om kunnen gaan. Kennis van NLD is noodzakelijk om de juiste begeleiding te kunnen geven. Cliënten willen een begeleider die hem en zijn beperkingen begrijpt.

Hoofdstuk 5. Het kiezen van een opleiding en / of beroep

In dit hoofdstuk bekijken we in welk soort functies volwassenen met NLD vast kunnen lopen. Functies waarin volwassenen met NLD vast kunnen lopen vragen vaak om een combinatie van de volgende vaardigheden:

1. zelf dingen bedenken
2. ruimtelijk inzicht gebruiken
3. werken in constant wisselende omstandigheden
4. rekenen
5. ongestructureerd werk
6. teksten direct kunnen begrijpen
7. het vasthouden van informatie van een cursus
8. communiceren

Daarna bekijken we welke functies (jong)volwassenen met NLD geneigd zijn te kiezen. We bespreken tegen welke beperkingen zij dan aan kunnen lopen en welke gevechten zij moeten leveren om hun hoofd boven water te houden.

Ook bekijken we welke functies de instanties denken dat geschikt zijn voor mensen met NLD. Voor een aantal functies geven we een analyse wat er aan die functies wel en niet past bij iemand met NLD. Aan het eind bekijken we waaraan passende functies moeten voldoen.

Voorbeelden van ongeschikte functies die (jong)volwassenen met NLD geneigd zijn te kiezen

Veel mensen met NLD geven aan dat zij iets voor anderen willen betekenen. Zij willen hier een invulling aan geven en kiezen bijvoorbeeld voor een opleiding in de zorg of in het onderwijs. Functies in deze vakgebieden zijn vaak hectisch en vragen van werknemers om vaardigheden zoals overzicht houden, organiseren, plannen en kunnen improviseren in onverwachte situaties.

Ik zal voorbeelden geven van werknemers met NLD die in zorg en in het onderwijs werken. Deze werknemers komen onverwacht in een situatie terecht die zij niet meer in de hand kunnen houden.

Voorbeeld 1, De onderwijsassistent:

“Een situatie waarin iemand met NLD als onderwijsassistent bij een school voor het speciaal onderwijs stage loopt. De onderwijsassistent moet regelmatig in de klas waarnemen, deelgroepen tegelijkertijd in de gaten houden, non-verbaal gedrag kunnen lezen en de woedeaanval van een kind zien aankomen, twee vechtende kinderen uit elkaar halen, kinderen uit de klas halen als zij meent dat deze extra ondersteuning nodig hebben in rekenen of taal etc.” Dit is teveel gevraagd van een mens met NLD. Het is vaak het **improviseren** in onverwachte situaties dat hen zo moeilijk af gaat.

Voorbeeld 2, Begeleider in een project voor begeleid wonen:

“Een werknemster met NLD werkt als begeleider in een project voor begeleid wonen. Op een ochtend wordt zij geconfronteerd met een telefoontje dat haar collega met haar zieke kind naar de dokter moet. Zij staat er nu even alleen voor. Een van de bewoners moet gereed gemaakt worden voor het taxivervoer, een van de bewoners krijgt een epileptische aanval en er wordt ook nog aan de deur gebeld.” Dit is een situatie die iemand met NLD niet kan overzien en ook niet georganiseerd krijgt.

Overzicht houden, organiseren, plannen gaat hen niet goed af.

Door UWV gehanteerde functies

Hieronder volgen een aantal voorbeelden van functies, die ik heb bekeken op (on)geschiktheid voor mensen met NLD. De beschrijvingen van deze functies zijn afkomstig van het UWV.

Medewerker Postkamer

De functie omschrijving die UWV hanteert:

Werkt als medewerker postkamer onder leiding van het Groepshoofd Postdiensten/WVB op de afdeling Postkamer van een schade- en levensverzekeringsmaatschappij in een gebouw waar plm. 750 personen werkzaam zijn. Verricht met collega's op basis van voorschriften routinematige handelingen m.b.t. inkomende en uitgaande poststukken. Opent machinaal inkomende post en sorteert deze naar afdeling. Ontvangt en verdeelt de dagoutput en afdelingsbescheiden naar medewerkers. Behandelt ingekomen post van eigen maatschappij en vraagt dossiers elektronisch op en levert deze uit naar relatiebeheerders. Krijgt o.m. op Afdeling Schade polissen geautomatiseerd aangeleverd. Sorteert brieven, polissen en dergelijke in de vakken van tussenpersonen, let hierbij op 4-cijferige code en alfabetische volgorde en maakt ze verzendklaar. Maakt de dagcycli van de afdeling Schade en Leven verzendgereed, controleert de inhoud van de verzending op onder meer (polis)nummer en volledigheid. Verzorgt dossierbeheer: vraagt voor de afdelingen die de post in het bijbehorende dossier aangeleverd willen krijgen het dossier bij het archief aan en levert de post met het dossier. Verpakt machinaal brieven. Weegt brieven, frankeert ze, bundelt ze en zakt ze op. Maakt provisie-afrekeningen en schadebeslissingen verzendklaar. Verzorgt mailingen en aanpassingen van polissen. Verzorgt buitenlandse poststukken. Loopt 2 postrondes per dagdeel en maakt dagelijks aanbiedingsformulieren ten behoeve van TPG. Tilt dagelijks dozen en pakketpost tot 10 Kg. En verplaatst post m.b.v. rolcontainers. Heeft dagelijks intern contact over het halen en brengen van poststukken en beantwoordt postale vragen. Neemt deel aan het tweewekelijkse overleg van de afdeling.

1) Openen, sorteren en distributie van inkomende post	35%
2) Afhandeling van polisbescheiden en schadebeslissingen	30%
3) Verzenden van poststukken voor alle afdelingen	30%
4) Overleg	5%

Wij hebben de bovenstaande tekst geanalyseerd. Er komen de volgende taken in de tekst voor:

1. Opent machinaal inkomende post
2. Sorteert deze naar afdeling.
3. Ontvangt en verdeelt de dagoutput en afdelingsbescheiden naar medewerkers.
4. Behandelt ingekomen post van eigen maatschappij en
5. vraagt dossiers elektronisch op en
6. levert deze uit naar relatiebeheerders.
7. Krijgt o.m. op afdeling Schade polissen geautomatiseerd aangeleverd.
8. Sorteert brieven, polissen en dergelijke in de vakken van tussenpersonen, let hierbij op 4-cijferige code en alfabetische volgorde en
9. maakt ze verzendklaar.
10. Maakt de dagcycli van de afdeling Schade en Leven verzendgereed,
11. controleert de inhoud van de verzending op onder meer (polis)nummer en volledigheid.
12. Verzorgt dossierbeheer:
13. vraagt voor de afdelingen die de post in het bijbehorende dossier aangeleverd willen krijgen het dossier bij het archief aan en
14. levert de post met het dossier.

15. Verpakt machinaal brieven.
16. Weegt brieven,
17. frankeert ze,
18. bundelt ze en
19. zakt ze op.
20. Maakt provisie-afrekeningen en schadebeslissingen verzendklaar.
21. Verzorgt mailingen en
22. aanpassingen van polissen.
23. Verzorgt buitenlandse poststukken.
24. Loopt 2 postrondes per dagdeel en
25. maakt dagelijks aanbiedingsformulieren ten behoeve van TPG.
26. Tilt dagelijks dozen en pakketpost tot 10 Kg.
27. En verplaatst post m.b.v. rolcontainers.
28. Heeft dagelijks intern contact over het halen en brengen van poststukken en
29. beantwoordt postale vragen.
30. Neemt deel aan het tweewekelijkse overleg van de afdeling.

Beoordelen van geschiktheid van de functie voor iemand met NLD

De functieomschrijving bestaat uit 30 taken. Iedere taak moet stap voor stap geleerd worden. Iedere stap moet geautomatiseerd worden door herhaling. Iedere taak als geheel moet geautomatiseerd worden. Iedere taak is gerelateerd aan specifieke mensen, middelen en omgeving. Dit betekent dat betrokkene per taak moet leren met de specifieke mensen, middelen en omgeving om te gaan. Enkele voorbeelden:

- Opent machinaal inkomende post. Betrokkene zal de machine moeten leren kennen en de handelingen om te brieven te openen en de inhoud er uit te halen.
- sorteert deze naar afdeling. Vaak wordt hiervoor een systeem gebruikt om de post in bakjes te sorteren. De ruimtelijke verdeling van deze bakjes geeft een probleem voor het krijgen en houden van overzicht van betrokkene. De vraag is of een NLD'er dit kan vinden en hoe lang deze hier over doet. Betrokkene moet dus leren welke afdelingen er zijn en welk bakje bij welke afdelingen/ medewerkers hoort.

Bijna iedere taak op zichzelf lijkt te leren en uit te voeren. Om iedere taak te leren kunnen slechts enkele taken in afwisseling worden uitgevoerd. Het moeilijke voor betrokkene is om uiteindelijk deze 30 taken in afwisseling uit te voeren. Deze zal een structuur moeten aanleren om te weten wanneer welke taken moeten worden uitgevoerd.

Een postkamer is een afdeling die productie moet draaien binnen korte tijd. Het gaat om het aantal poststukken per uur. Iemand met NLD heeft veel tijd nodig om het werk te leren en zal al die tijd traag zijn. Dit zal tot irritatie bij collega's leiden. Het is moeilijk te voorspellen hoe productief betrokkene zal zijn als deze na lange tijd volledig is ingewerkt.

Assistent begeleider wonen

De functie omschrijving die UWV hanteert:

Werkt onder leiding van de zorgcoördinator van een leefgroep in een zorgcentrum voor verstandelijke- of meervoudig gehandicapten. Ontvangt mondelinge en schriftelijke richtlijnen van gediplomeerde verpleegkundige, SPH- of SPWer. Werkt voornamelijk binnen de woon-/leefruimte van de betreffende leefgroep en regelt daar mede de dagelijkse gang van zaken. Verricht verzorgende en begeleidende werkzaamheden in een leefgroep van 8 tot 10 bewoners. Werkt samen met een of twee collega's. Helpt bij en draagt zorg voor het wassen, aan- en uitkleden en verschonen van bewoners, en het verzorgen van de maaltijden. Helpt bij het eten, drinken en toiletbezoek. Begeleidt bij spelactiviteiten binnen de leefgroep. Assisteert bij uitvoering van activiteiten en programma's buiten de leefgroep. (zwemmen etc.). Brengt en haalt bewoners naar en van dagbesteding, activiteiten en therapieën. Draagt mede zorg voor de vrijetijdsbesteding van de bewoners (wandelen, voorlezen etc.). Blijft oplettend op hoe het met de bewoners gaat. Ondersteunt bewoners bij zelfverzorging, inkopen doen, betalingen, bereiden van maaltijden etc. Verricht huishoudelijke werkzaamheden. Ruimt de kamers op, verzorgt de planten en bloemen, brengt de waszakken met vuil wasgoed met behulp van een kar naar een washok, bergt de van de wasserij teruggekomen schone was op. Verricht lichte schoonmaakwerkzaamheden, eventueel samen met bewoners. Verschoont minimaal 1x per week het beddengoed, en sopt dan de bedden van de bewoners. Verricht eenvoudig administratief werk (invullen van bestellijsten e.d.). Verzorgt dagelijks de overdrachtsrapportage. Neemt 1x per maand deel aan het teamoverleg.

- 1). Lichamelijke verzorging van bewoners 60%
- 2). Begeleiding bij spel en andere activiteiten 30%
- 3). Huishoudelijke werkzaamheden en 10%
verzorging van bewoners

In bovenstaande tekst komen de volgende taken voor:

1. het regelen van de dagelijkse gang van zaken
2. het verrichten van verzorgende en begeleidende werkzaamheden in een leefgroep van 8 tot 10 mensen
3. samenwerken met één of twee collega's
4. helpt bij en draagt zorg voor het wassen en aankleden van bewoners
5. helpt bij en draagt zorg voor het verschonen van bewoners
6. helpt bij en draagt zorg voor het verzorgen van de maaltijden
7. helpt bij het eten en drinken
8. helpt bij het toiletbezoek
9. begeleidt bij spelactiviteiten binnen de leefgroep
10. assisteert bij uitvoering van activiteiten en programma's buiten de leefgroep (zwemmen etc)
11. brengen en halen van bewoners naar en van dagbesteding
12. brengen en halen van bewoners van en naar activiteiten
13. brengen en halen van bewoners van en naar therapieën
14. mede zorgdragen voor de vrijetijdsbesteding van de bewoners (wandelen, voorlezen etc)
15. oplettend blijven hoe het met de bewoners gaat

16. bewoners ondersteunen bij zelfverzorging
17. bewoners ondersteunen bij inkopen doen
18. bewoners ondersteunen bij betalingen
19. bewoners ondersteunen bij bereiden van maaltijden etc
20. verrichten van huishoudelijke werkzaamheden
21. het opruimen van kamers
22. het verzorgen van de planten en bloemen
23. de vuile was met behulp van een kar naar het washok brengen
24. de schone was van de wasserij opbergen
25. verrichten van lichte schoonmaakwerkzaamheden, evt. samen met de bewoners
26. het verschonen, 1x per week, van de bedden
27. het soppen van de bedden van de bewoners
28. het verrichten van eenvoudig administratief werk (invullen van bestellijsten e.d. niet nader gespecificeerd)
29. verzorgt dagelijks de overdrachtsrapportage
30. 1x per maand deelnemen aan het teamoverleg.

Beoordelen van geschiktheid van de functie voor iemand met NLD

Deze functie bestaat uit een groot aantal verschillende taken. Regelmatig wordt hier organisatievermogen en het vermogen om te plannen vereist. Bijvoorbeeld voor het regelen (punt 1) is dit nodig. Dit is moeilijk. In een functie zoals deze worden de begeleiders nog wel eens geconfronteerd met onverwachte gebeurtenissen, zoals plotselinge ziekte van een bewoner, kleine ongelukjes, emotionele uitbarstingen etc. De assistent begeleider moet op dit moment kunnen improviseren. Lang niet altijd is de supervisor direct aanwezig om aan te sturen. (zie ook de uitleg over de executieve functies)

In deze functie moet betrokkene nauw samenwerken met één of twee collega's. Dat kan goed gaan zolang deze collega's **begrip** hebben voor de beperkingen van NLD en zich hieraan weten aan te passen.

De functie kent veel verschillende taken die betrokkene stuk voor stuk zal moeten leren. Een aantal taken zal betrokkene al wel tijdens de stage hebben geleerd, die deze in een andere omgeving zal moeten leren uitvoeren.

Betrokkene moet activiteiten begeleiden buiten de leefgroep, zoals zwemmen. En betrokkene moet opletten hoe het met de bewoners gaat. Voor beide taken is het de vraag of deze dit allemaal kan waarnemen. (zie beperkingen van visueel-ruimtelijk inzicht).

Betrokkene moet ook een lijst met huishoudelijke taken uitvoeren. Dit vereist organisatie, plannen en overzicht hebben over de huishouding.

Administratie en overdrachtsrapportage kunnen een probleem vormen. Mensen met NLD kunnen moeite hebben om gedachten die zij in hun hoofd hebben in geschreven taal te formuleren.

Deze functie heeft nogal wat haken en ogen (uitdaging) voor iemand met NLD. Een job-coach is onmisbaar om in te werken in alle genoemde taken en om de supervisors en collega's voor te bereiden op een goede samenwerking.

Chauffeur / besteller

De functie omschrijving die UWV hanteert:

Werkt onder leiding van de chef expeditie. Ontvangt mondelinge en schriftelijke instructie. Werkt zelfstandig, volgens rooster, paklijsten en vaste routes bij het vervoeren en afleveren van medicijnen en verwante artikelen. Heeft de beschikking over een bestelbus met een instelbare autostoel, zijschuifdeur, achterdeur, rem- en stuurbekekrachting, boordcomputer, mobiele telefoon en een steekwagen. De te bezorgen artikelen komen in kunststof bakken of dozen via een rollenbaan de transporthal binnen.

Pakt deze van de rollenbaan, leest het adresnummer en plaatst ze in de bestelbus. Doet dit op een zodanige wijze dat wat als eerste afgeleverd moet worden er als eerste uitgepakt kan worden. Controleert aan de hand van de paklijst of alles klopt. Rijdt de route volgens een vast schema. Levert de bestelde artikelen bij de klant af en laat daarvoor aftekenen. Neemt lege bakken mee terug. Incidenteel worden goederen geplaatst in een afgesloten ruimte, waarvan de chauffeur/besteller de sleutel heeft. Sluit te allen tijde de bus af in verband met diefstal. Plaatst bij thuiskomt de lege bakken op de daarvoor bestemde plaats. Rijdt, afhankelijk van de lengte van de routes, 2 a 3 routes per dag. Het aantal te bezoeken klanten per route kan variëren van ca. 4 tot ca. 13.

Zorgt voor het schoonhouden van de bus (wasstraat) en de brandstofinname. Houdt routelijsten bij, registreert het aantal colli, de beladingsgraad, aankomst- en vertrektijden bij klant, afgegeven en ingenomen emballage, kilometerstanden, gewerkte uren, tijd per bezocht adres e.d. per route. Brengt deze gegevens in d.m.v. de boordcomputer. Meldt klachten e.d. bij de chef. Neemt eens per twee maanden deel aan het werkoverleg.

- 1). Routes rijden en bestellingen afleveren 80%
- 2). Bestellingen en routes klaar maken 20%

In bovenstaande tekst komen de volgende taken voor:

1. Pakt de dozen van de rollenbaan,
2. leest het adresnummer en
3. plaatst ze in de bestelbus.
4. Doet dit op een zodanige wijze dat wat als eerste afgeleverd moet worden, er als eerste uitgepakt kan worden.
5. Controleert aan de hand van de paklijst of alles klopt.
6. Rijdt de route volgens een vast schema.
7. Levert de bestelde artikelen bij de klant af en
8. laat daarvoor aftekenen.
9. Neemt lege bakken mee terug.
10. Incidenteel worden goederen geplaatst in een afgesloten ruimte waarvan de chauffeur/besteller de sleutel heeft.
11. Sluit te allen tijde de bus af in verband met diefstal.
12. Plaatst bij thuiskomt de lege bakken op de daarvoor bestemde plaats.
13. Rijdt, afhankelijk van de lengte van de routes, 2 a 3 routes per dag. Het aantal te bezoeken klanten per route kan variëren van ca. 4 tot ca. 13.
14. Zorgt voor het schoonhouden van de bus (wasstraat) en

15. de brandstofinname.
16. Houdt routelijsten bij,
17. registreert het aantal colli,
18. de beladingsgraad,
19. aankomst- en vertrektijden bij klant,
20. afgegeven en ingenomen emballage,
21. kilometerstanden,
22. gewerkte uren,
23. tijd per bezocht adres e.d. per route.
24. Brengt deze gegevens in d.m.v. de boordcomputer.
25. Meldt klachten e.d. bij de chef.
26. Neemt eens per twee maanden deel aan het werkoverleg.

Beoordelen van geschiktheid van de functie voor iemand met NLD

De functieomschrijving begint met “werkt zelfstandig”. Betrokkene kan deze functie pas zelfstandig uitvoeren na een langdurige inwerkperiode en na het opdoen van veel ervaring. Betrokkene zal in het geval van problemen of onverwachte gebeurtenissen terecht moeten kunnen bij iemand om vragen te kunnen stellen.

Het werk geschiedt volgens een rooster. Betrokkene zal moeten leren met het rooster om te gaan. Een beperkt rooster is goed uitvoerbaar, maar een uitgebreider rooster kan een probleem met het krijgen van een overzicht opleveren.

De bus moet “slim”geladen worden, zodat de pakketten in de goede volgorde er uit moeten worden gehaald. Dit is een taak die veel organisatie en planning vereist. (zie executieve functies, bijlage 6).

Er moet een vaste route worden gereden. Autorijden is moeilijk voor mensen met NLD, omdat zij dan veel tegelijkertijd moeten doen nl. het verkeer waarnemen, het bedienen van de auto zelf, het plannen van de routes en dan nog het reageren op de onverwachte gebeurtenissen in het verkeer. (denk aan het afsluiten van een straat of een verkeersongeval). Het waarnemingsvermogen van mensen met NLD geeft meer problemen wanneer zij in schemer of duisternis moeten rijden. Tijdens het autorijden komen veel beperkingen (informatieverwerking, waarnemen, overzicht opbouwen, de weg vinden) bij elkaar.

De administratie punt 16 t/m 24 bestaat uit veel kleine taken. Dit vergt toch weer een stuk plannen en organiseren. De vraag is of de bediening van de boordcomputer problemen gaat geven. In ieder geval zal dit mogelijk veel inwerktijd vereisen.

Het klinkt als een erg lastige functie voor een NLD'er. Een jobcoach kan wel iets betekenen voor het inwerken, maar het blijft lastig.

Archiefmedewerker

De functie omschrijving die UWV hanteert:

Beheert onder leiding van het groepshoofd dossiers voor (duizenden) verzekerden op het kantoor van een schade- en levensverzekeringsmaatschappij. Handelt op basis van voorschriften en mondelinge instructies. Sorteert, overeenkomstig de gegeven instructies, de ontvangen dossiers op kleuromslag en nummer en bergt deze op in kasten die in een kluis staan opgesteld. Maakt hierbij gebruik van kleur- en nummercodes.

Sorteert binnengekomen post op nummer, licht de daarbij behorende dossiers en transporteert deze 2 keer per dag naar de betreffende afdelingen m.b.v. een electro-bestuurbaar transportwagentje voorzien van plastic boxen. Haalt op de afdelingen met behulp van het transportwagentje de bakken op met afgehandelde dossiers en bergt ze op. Sorteert door het rekencentrum aangemaakte polisbladen op polisnummer en bergt ze op in de betreffende dossiers. Stempelt polisdossier-omslagen en vervangt versleten omslagen van bestaande dossiers in het archief. Controleert geregeld de juiste volgorde van de opgeslagen dossiers in het archief. Licht op verzoek van de verzekeringstechnische afdeling de nog niet goedgekeurde aanvragen alsmede de geweigerde aanvragen. De afdeling verwerkt per dag 200 tot 300 dossiers.

1). Opbergen en lichten van dossiers	40%
2). Sorteren post en sorteren van polisbladen	20%
3). Ophalen en brengen van aangevraagde dossiers	20%
4). Verzorgen van dossiers	10%
5). Controle volgorde van dossiers in archief	10%

In bovenstaande tekst komen de volgende taken voor:

1. Sorteert, overeenkomstig de gegeven instructies, de ontvangen dossiers op kleuromslag en nummer en
2. bergt deze op in kasten die in een kluis staan opgesteld.
3. Maakt hierbij gebruik van kleur- en nummercodes.
4. Sorteert binnengekomen post op nummer,
5. licht de daarbij behorende dossiers en
6. transporteert deze 2 keer per dag naar de betreffende afdelingen m.b.v. een electrobestuurbaar transportwagentje voorzien van plastic boxen.
7. Haalt op de afdelingen met behulp van het transportwagentje de bakken op met afgehandelde dossiers en
8. bergt ze op.
9. Sorteert door het rekencentrum aangemaakte polisbladen op polisnummer en
10. bergt ze op in de betreffende dossiers.
11. Stempelt polisdossier-omslagen en
12. vervangt versleten omslagen van bestaande dossiers door nieuwe.
13. Controleert geregeld de juiste volgorde van de opgeslagen dossiers in het archief.
14. Licht op verzoek van de verzekeringstechnische afdeling de nog niet goedgekeurde aanvragen alsmede de geweigerde aanvragen.

15. De afdeling verwerkt per dag 200 tot 300 dossiers.

Beoordelen van geschiktheid van de functie voor iemand met NLD

Deze functie bestaat uit een relatief gering aantal taken. De meeste van deze taken lijken overzichtelijk en afgebakend. Onbekend is of de instructies eenvoudig zijn of meer gecompliceerd. Hoe eenvoudiger de instructies hoe korter de inwerktijd. Voor deze functie zijn er een aantal aandachtspunten:

- de ruimtelijke indeling van het archief kan voor betrokkene tijd vergen om te leren wat waar staat.
- Er lijkt sprake te zijn van een behoorlijke productiedruk gezien het aantal dossiers dat er verwerkt moet worden per dag. Mensen met NLD hebben moeite met (tijds)druk.
- Betrokkene zal moeten leren om met de elektrische wagen te rijden. Dit is voor een NLD'er veel lastiger. Dit komt door de combinatie van waarnemen, informatie verwerken en handelen.
- Als betrokkene tijdens het uitvoeren van haar werk verstoord wordt met vragen dan kan dit haar ontregelen. Mensen met NLD kunnen geen twee dingen tegelijk.

Een jobcoach kan een positieve rol vervullen bij het helpen met het inleren. De jobcoach zorgt er ook voor dat de opdrachtgever de instructies in bruikbare vorm geeft. Daarnaast kan de jobcoach de (werk)omgeving uitleggen hoe om te gaan met betrokkene.

Mogelijk passende functies

Karakteristieken van mogelijke passende functies zijn:

- Solofuncties
- De meer talige functies
- "Praat" functies
- Functies waarbij taken achter elkaar in plaats van naast elkaar worden verricht
- Functies bij bedrijven waarbij zij de kans krijgen om er stapsgewijs in te groeien

Voorbeelden hiervan zijn:

- Functies in de journalistiek, verkoopfuncties, vertegenwoordiger,
- Functie als tolk-vertaler

Dankwoord

De grootste bijdrage aan de inhoud van het vademecum is geleverd door mijn vele cliënten. Dankzij hun verhalen en hun ervaringen hoop ik dat wij als hulpverleners kunnen leren hoe wij mensen met NLD verder kunnen helpen.

Alle cases zijn enigszins aangepast om de anonimiteit van de cliënten te waarborgen zonder geweld aan te doen aan de kern van hun ervaringen.

Boekenlijst

Als je kind NLD heeft; Gids voor ouders, leerkrachten en hulpverleners

Auteurs: Karl Baert en Gudrun Vanderbeck, Uitgeverij Lannoo
ISBN 9020966359

NLD Signaleren, diagnosticeren en behandelen in de onderwijssetting

Auteur: Marieke Molenaar-Klumper, Uitgeverij Swets en Zeitlinger, 2001
ISBN 902651686 x

Non-verbale leerstoornissen (NLD)

Editor: Herbert Roeyers, uitgeverij Acco, 2001

Dit is een themanummer Non-verbale leerstoornissen (NLD) van
TOKK Tijdschrift voor orthopedagogiek, kinderpsychiatrie en klinische kinderpsychologie
26e jaargang nr. 2/3 september 2001
ISBN 9033449161

De non-verbale leerstoornis : basisinformatie

Auteur: Annemaaike Serlier-van den Bergh, Uitgeverij KNP, 2005
ISBN 9080823856

Helping a Child with Nonverbal Learning Disorder or Asperger's Syndrome. A parent's guide

Auteur: Kathryn Stewart, PhD.; publisher New Harbinger Publications, Inc.
ISBN 1572242779

Nonverbal learning disorder. Understanding and coping with NLD and Asperger's. What parents and teachers need to know.

Rondalyn Varney Whitney, MOT, OTR/L

ISBN: 978-0-399-53467-6

Employment for individuals with Asperger Syndrome of Non-Verbal Learning Disability, door Yvona Past, Jessica Kingsley Publishers, www.jkp.com, ISBN 1 84310 766 X, kosten: 28,95 via de Nederlandse boekhandel.

Verwijzingen

Balans is een vereniging voor ouders van kinderen met leer-, ontwikkelings- en gedragstoornissen, waaronder NLD, ADHD, dyslexie en PDD-NOS

Belgische NLD vereniging: <http://www.nld-vereniging.be/>

Stichting MEE is er voor iedereen met een beperking. MEE adviseert, ondersteunt en wijst de weg.

<http://www.nld-bprouke.ca/> Dit is de homepage van Byron Rourke

<http://www.nld-bprouke.ca/BPRA41.html> Byron Rourke over de relatie NLD, Asperger en Hoog Functionerend Autisme